

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
FEN EDEBİYAT FAKÜLTESİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

ISPARTA

LİSANS (BİTİRME) TEZİ

HAZIRLAYAN

RECEP KAYGILI

DANIŞMAN

DOÇ. DR. BÜLENT YORULMAZ

Lefkoşa

2001

ÖNSÖZ

Bu tezimde tarih öncesi çağlardan başlayarak, tarih sahnesinde Isparta'nın hangi devrelerden geçtiğini, ne gibi olaylarla karşılaştığını, Isparta üzerinde hangi devletlerin yaşadığını ve tüm coğrafi özelliklerini kısaca tanıtmaya çalıştım.

Bu tezi okuyanlar, Isparta'yı tarihten bu güne kadar genel hatlarıyla tanıma imkanı bulacaklardır. Bunu Isparta'nın coğrafyasıyla birleştirdiğimizde okuyucunun kafasında dünkü ve bugünkü Isparta güzel bir şekil alabilir.

Bizi böyle bir araştırmaya yönelttiği için değerli Dekanımız Doç. Dr. Bülent Yorulmaz'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca eserlerinden yararlandığım Mustafa Koç ile anılarından yararlandığım Süleyman Sami Beye saygı ve sevgilerimi sunar, candan teşekkür ederim.

16.05.2001

Recep Kaygılı

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	VIII
2. ISPARTA TARİHİ.....	1
2.1. ISPARTA’NIN KURTULUŞ TARİHİ.....	1
2.2. ISPARTA ADI NEREDEN GELMİŞTİR ?	1
2.3. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA ISPARTA	3
2.4. HİTİTLER DEVRİNDE ISPARTA.....	3
2.5. FİRİGYALILAR DEVRİNDE ISPARTA.....	3
2.6. LİDYALILAR DEVRİNDE ISPARTA.....	4
2.7. İRANLILAR DEVRİNDE ISPARTA	4
2.8. MAKEDONYALILAR DEVRİNDE ISPARTA.....	5
2.9. ROMALILAR DEVRİNDE ISPARTA.....	6
2.10. İSLAM İMPARATORLUĞU DEVRİNDE ISPARTA.....	7
2.11. HAÇLILAR DEVRİNDE ISPARTA.....	8
2.12. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ DEVRİNDE ISPARTA	11
2.12.1 SELÇUKLULARDAN KALMA BAZI TARİHİ YAPILAR.....	12
2.12.2.SELÇUKLULARDAN KALMA BAZI GELENEK, GÖRENEK ve TÖRELER	13
2.13. HAMİTOĞULLARI DEVRİNDE ISPARTA	15
2.13.1.HAMİTOĞULLARI’NDAN KALMA BAZI TARİHİ ESERLER.....	16
2.14. OSMANLI İMPARATORLUĞU DEVRİNDE ISPARTA	17
2.14.1. OSMANLININ YIKILIŞ DÖNEMİNDE SÜLEYMAN SAMİ BEY’İN ISPARTA İLE İLGİLİ ANILARI.....	18
2.15. KURTULUŞ SAVAŞINDA ISPARTA.....	26
2.16. ISPARTA TARİHİYLE İLGİLİ KISA BİLGİLER.....	34
2.16.1. ATATÜRK’ÜN ISPARTA’YA GELİŞİ	34
2.16.2. İSMET İNÖNÜ’NÜN ISPARTA’YA GELİŞİ.....	36
3. ISPARTA COĞRAFYASI.....	37
3.1. COĞRAFİ KONUMU	37
3.2. İKLİMİ	37

3.3. BİTKİ ÖRTÜSÜ	39
3.4. RAKIM.....	40
3.5. NÜFUSU.....	40
3.6. İLÇE, KASABA VE KÖYLERİ.....	41
3.7. DAĞLARI.....	41
3.7.1. SULTAN DAĞLARI	41
3.7.2. TOROS SIRA DAĞLARI.....	42
3.7.3. DAVRAS DAĞI.....	42
3.7.4. SİDRE DAĞI.....	42
3.7.5. BARLA DAĞI.....	42
3.7.6. AK DAĞ.....	42
3.8. GÖLLERİ.....	42
3.8.1. GÖLCÜK	42
3.8.2. EĞİRDİR GÖLÜ	44
3.8.3. KOVADA GÖLÜ	46
3.9. ULAŞIM.....	47
3.10. MADENLERİ.....	48
3.11. TARIM.....	49
3.12. HAYVANCILIK.....	50
3.13. AKARSULARI	50
3.14. YAYLALARI.....	51
3.15. İLÇELERİ.....	51
3.15.1. ATABEY.....	51
3.15.2. EĞİRDİR.....	51
3.15.3. GELENDOST	52
3.15.4. KEÇİBORLU	52
3.15.5. SENİRKENT.....	53
3.15.6. SÜTÇÜLER	53
3.15.7. ŞARKİ KARAAĞAÇ	54
3.15.8. ULUBORLU	54
3.15.9. YALVAÇ	55
3.16. ISPARTA'NIN TURİSTİK YERLERİ	55

3.16.1. GÖLCÜK.....	55
3.16.2. EĞİRDİR GÖLÜ.....	55
3.16.3. KOVADA GÖLÜ.....	56
3.16.4. ÇAMLIK.....	56
3.16.5. DAVRAS DAĞI.....	56
3.16.6. AYAZMA MESİRELİĞİ.....	56
3.16.7. KÖROĞLU PARKI.....	57
3.16.8.DÜNDAR BEY MEDRESESİ.....	57

RESİM ÇİZELGELERİ

RESİM 1 Isparta'dan bir görünüm

RESİM 2 Isparta'dan bir görünüm

RESİM 3 Eğirdir'den bir görünüm

RESİM 4 Isparta'dan bir görünüm

RESİM 5 Eğirdir'den bir görünüm

RESİM 6 Ayazma Mesireliğinden bir görünüm

1. GİRİŞ

Bu tezimde Isparta'nın tarihi ve coğrafi özelliklerini bulacaksınız. Bu tezi okuyanlar Isparta'nın tarih içindeki yerini ve coğrafi özelliklerini bulacaklardır. Isparta'nın kültürel değerlerini ise bulacaklardır. Isparta'nın kültürel değerlerini ise kardeşim Havva'nın hazırlamış olduğu tezde bulabilirsiniz.

Isparta'nın ne zaman kurulduğunu, adını nereden aldığını, hangi devirlerde hangi devletlere ev sahipliği ettiğini, üzerinde hangi savaşların yaşandığını, günümüze gelinceye kadar hangi devrelerden geçtiğini ve coğrafi özelliklerini bu tezin içinde bulmamız mümkündür.

Bu tezi hazırlarken bugüne kadar Isparta ile ilgili yazılmış olan çeşitli kitap, dergi ve anılardan yararlanmaya çalıştım. Yararlandığım kaynakların hemen hemen hepsinin temeli araştırmalara dayandığı için onların güvenilir olduğuna inanıyorum.

Bu tezim sadece Isparta il sınırlarının tarihi ve coğrafi özelliklerini kapsamaktadır.

2. ISPARTA TARİHİ

2.1. ISPARTA'NIN KURULUŞ TARİHİ

Isparta'nın en az 4 bin yıllık bir tarihi geçmişi vardır. Kentin Hititler'den önce de var olduğunu hesaba katarsak 5-6 bin yıllık bir tarihi olduğunu söyleyebiliriz.

Resim.1: *Isparta'dan bir görünüm*

2.2. ISPARTA ADI NEREDEN GELMİŞTİR?

Kente niçin Isparta dendiği, Isparta adının nereden geldiği tam olarak bilinmemektedir. Bu konuda pek çok araştırma, inceleme, görüş ve düşünceler vardır.

Bunlardan en önemlileri ve akla yakın olanlar şunlardır:

1.Büyük İskender kral olduktan sonra (M.Ö. 356-323) Anadolu'nu batısı Yunan egemenliği altına geçti. İskender öldükten sonra 36 yıl buralar Atina'ya bağımlı kaldı. Bu yıllarda Mora yarımadasında yaşamakta olan "İspartalılar" ile Atina Yunanlıları, Anadolu'nun batısına göç etmeye başladılar.

Mora yarımadası İspartalılar'ından büyükçe bir topluluk Isparta kentine yerleşti: kente de kendi ülkelerinin adı olan İSPARTA adını verdiler.

2.Kentin önceki adı "Baris" idi. İranlılar ile yaptıkları savaştan sonra, ülkelerine dönmeyen Mora yarımadası İspartalılar'ı Baris'te yerleştiler. Rumca "is" belirtecini başa getirip birleştirdiler "İsparta" oldu. Son olarak da bu ad İSPARTA olarak söylenmeye başladı.

3.Moralılar Yunan dilinde dağınık anlamına gelen İSPORADA kelimesini "İsparta" için kullanmışlardır. İsparoda kelimesinin "İsparta" şekline dönüştüğü sanılmaktadır.

4.İskender'in Atina'dan getirdiği ilk Yunan göçmenleri kentin güzelliğini görmüşler, "İsparta-Manarta" demişler. Bu isim daha sonra Isparta haine dönüşmüş olabilir.

5.Isparta adının, Bizanslılar devrinde aynı şehri gösteren "Eis-barida"dan geldiği sanılıyor.

6.Isparta'nın önceki yerleşim yeri "Öküz battı" sırtları idi: Kentin bugünkü bulunduğu topraklar üzerinde de çoğunlukla arpa ekiliyordu. Eski Yunan dilinde

Aspartıyat kelimesi arpalık demektir. 1334 yılında Isparta'ya gelen Atina'lı bir profesör, Isparta adının “arpalık” anlamına gelen “Aspartıyat” kelimesinden geldiğini söylemiştir.

2.3. TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARDA ISPARTA

Isparta; eski ve tarihi bir kenttir. Arkeolojik kazıları da elde edilen buluntular bunu doğrulamaktadır.

Isparta'nı tarihi öncesi çağlarda köklü bir tarihe ve uygarlığa sahip oluşunu konu edinen, pek çok kitap, makale, araştırma, inceleme, rapor vb. çalışmalar vardır.

Yapılan kazılarda ibikli vazoları; çanak, çömlek, figürün, idol (put), çekiç, balta, çakmaktaşı, bıçak ve buna benzer kalıntılar bulunmuştur.

Alman araştırmacı KURT BITTEL ve Prof. Dr. TANSİN ÖZGÜÇ'ün yaptığı araştırmaları; Isparta'nın eski ve tarihi bir kent olduğunu kanıtlamaktadır.

2.4. HİTİTLER DEVRİNDE ISPARTA

Isparta ve yöresinde yapılan arkeolojik kazılarda Hititlere ait ve pişmiş topraklardan yapılan; boğa, aslan, çanak, çömlek. Vazo gibi el yapımı seramik araçların yanı sıra; taş, demir, altın ve tunç gibi madenlerden yapılmış süs eşyalarına da rastlanmıştır.

2.5. FIRIKYALILARIN DEVRİNDE ISPARTA

M.Ö. 800 ile 620 yılları arası imparatorluklarını sürdürmüş bulunan Firikyalılar; Tuz Gölü'nün batısı ile Marmara'nın güneyinden, Burdur ve Isparta'yı

da içine alan oldukça geniş bir bölgede devlet kurdular. Böylece de Hitit İmparatorluğunu yıkmış, dağıtmış oldular. Bir çiftçi ve köylü memleketi olan Frigya; tarımcılığa önem verirdi. Ayrıca aydınlar sınıfına da sahipti.

Alım-satım işleri çoğunlukla, Yunan, Foça, Suriye, Urartu uyruklu yabancıların elindeydi.

Frigyalılar; süs eşyası, ağaç oymacılığı, kerestecilik, at yetiştirmek gibi işlerde pek ileri düzeyde idiler.

Isparta ve çevresinde yapılan arkeolojik kazılarda; taş ve tuğladan örülmüş yapı kalıntılarının yanı sıra, pişmiş topraktan yapılmış çanak, çömlek, vazo gibi eşyalar da bulunmuştur.

2.6. LİDYALILAR DEVRİNDE ISPARTA

Anadolu üzerinde kendi adlarına ilk kez para bastıran, yani sikke kestiren Lidyalılar'dır.

Isparta ve çevresinde yapılan arkeolojik kazılarda Lidyalılar'ın kültürü ve uygarlık izlerine rastlanmıştır. Özellikle para kalıntıları Lidyalılar'ın Isparta'daki varlığını doğrulamaktadır.

2.7. İRANLILAR DEVRİNDE ISPARTA

M.Ö. 708 yılında kurulan İran İmparatorluğunun Anadolu ve Anadolu topraklı üzerinde bulunan Isparta üzerinde önemli bir yeri bulunmaktadır.

İranlılar Lidya'yı ortadan kaldırdıktan sonra M.Ö. 546 yılında Anadolu'ya ayak bastılar. Kısa süre içinde de dünyanın en büyük imparatorluğunu kurdular.

Yunanlılar; İranlılar devrinde Anadolu ve Anadolu toprakları üzerinde bulunan Isparta kenti üzerinde çok etkili olmaya başladılar. İranlıların yabancı uluslara ve dinlere karşı olan gevşek tutumundan yararlanan Yunanlılar, Anadolu'da ticaret ve hayvancılık gibi ekonomik işleri tekeline aldılar.

2.8. MAKEDONYALILAR DEVRİNDE ISPARTA

Yunanistan'ın kuzeyinde küçük bir topluluk olan Makedonyalılar, sonradan Yunanlaşmışlardır. Onun için onlarda Rum diye bahsetmek yerinde olur. çünkü Müslüman ülkelerde yaşayan Yunanlılara, Rum denir.

Yunan Kralı Büyük İskender, İran İmparatorluğunu ortadan kaldırıp, tüm Anadolu'yu egemenliği altına aldıktan sonar, Yunanlıların Anadolu'yu Yunanlaştırma ortamı kolaylaştı.

Rumlar, Isparta ve ilçelerine (Uluborlu, Eğirdir, Atabey, Yalvaç) bu devirde geldiler.

(M.Ö.334) İki bin yılı geçkin bu topraklar üzerinde yaşayan Rumlar, bir yandan ticareti ele geçirirken, bir yandan da kendi kültürlerini benimsetmeye çalıştılar.

Rumlar, Isparta ve çevresinde halıcılık, dericilik, çulhacılık, ayakkabıcılık, alım-satım, tarım, hayvancılık, balıkçılık ve taşımacılık gibi ticari işleri ellerine geçirdiler.

Bazı ilçe ve köylerin isimlerini Rumca'ya çeviren Rumlar, çeşitli Rum okulları ve kiliseler açtılar.

Isparta..... Baris

Eğirdir Prostanna

Keçiborlu..... Eudosciop vb.

2.9. ROMALILAR DEVRİNDE ISPARTA

Miladın başlangıcında “Baris” adını taşıyan bugünkü Isparta'nın da içinde bulunduğu “Pasiad Bölgesi” Romalıların egemenliği altında bulunuyordu.

Isparta ve çevrinin yerleşim yerleri dağınık ve ormanlık olduğu için Romalılara karşı uzun süre egemenliklerini korumuşlardır. Roma ikiye bölündükten sonra Isparta, Doğu Roma'nın yani Bizans'ın eline geçmiş oldu.

Romalılar devrinde Isparta, bölgenin dini merkezi idi. Hristiyanlar her kiliseye birer “papaz” verirler; her kilisenin mutlaka bir papazı olurdu. Bir de kiliseleri bölgelere ayırırlar, o bölgenin dini işleri için “piskopos” görevlendirilirdi.

Romalılar devrinde Hristiyanların dini merkezi Isparta olduğu için piskopos da Isparta da otururdu.

Isparta; Romalıların hem piskoposluk merkezi hem de para bastıkları önemli bir kenti idi.

Romalılar, Isparta da 12 çeşit para (sikke) bastılar. Bu paraların hepsi bakır madenindendi.

Isparta'nın ilçelerinden biri olan Yalvaç ise, Romaların siyasi ve askeri başkenti idi.

2.10 İSLAM İMPARATORLUĞU DEVRİNDE ISPARTA

Hız. Muhammed İslâm dinini kurduktan sonra Müslümanlar kısa bir süre içinde çoğalmaya başladılar.

Önce Mekke'yi aldılar. Sonra Arap yarımadasını düşmandan temizleyip, o vakte kadar Bizans'ın elinde bulunan Filistin, Ürdün, Lübnan, Suriye, Mısır ve Bingazi'yi egemenlikleri altına aldılar. Böylece İslam imparatorluğunun sınırları Toros dağları ve Fırat nehrine dek geldi.

Bu sıralarda, Abbasi imparatoru ve Halife Harun Reşit orduları ile Bizanslılar arasındaki kanlı savaşlardan birini de Isparta'da yaptı. İlk günlerde Bizanslılar'ı yenilgiye uğratan Araplar, Isparta'ya girmeyi başardılar. Bizanslıların komutanı "Anastasius" Isparta'ya getirdiği taze kuvvetle Harun Reşit'in ordusunu etkisiz hale getirdi. Bu galibiyetten sonra Ispartalılar; İstanbul yolunu kapatıp, Araplar'a geçit vermediler.

Isparta halkı IX. Yüzyılda, ilk Arap akımlarında büyük bir kültür ve uygarlık yeri olan Gönen kasabası ise, Isparta'dan 50-60 yıl sonra Müslümanlığı kabul etmişlerdi. Müslümanlığı kabul ettikten sonra gönen halkı dağıldı.

Halen Gönen'de tepenin eteğinde bulunan "manastır" denen mahallede bir kilise kalıntısı bulunmaktadır.

Gönen'deki manastır, sonraki günlerde Ispartalı Müslüman ve Hıristiyanların çiftliği haline geldi.

2.11. HAÇLILAR DEVRİNDE ISPARTA

1071 Malazgirt savaşından 105 yıl sonra, Anadolu'nun kaderini değiştiren, Türklerin Anadolu toprakları üzerinde yerleşmelerini, kök, dal, budak salmaları sağlayan savaşlardan biride Bizanslılar ile Türkler arasında Hoyran Gölünün kuzeyinde, Senirkent'e bağlı Gençali köyü ile Yalvaç'ın Gökçeali köyü arasındaki, iki yanı sarp dağ ve tepelerle çevrili dar bir alanda; bu gün Isparta'nın Yalvaç ilçesine bağlı Kumdanlı (Miryokefalon) kasabasında yapıldı. Buna Türk Tarihinde; 1176 tarihinde Kumdanlı (Miryokefalon) savaşı denir.

Kumdanlı kasabası; batıdan gelip Yalvaç, Akşehir,Konya yönüne gitmekte olan anayol üzerindeki tepelerin yamacında bulunmaktadır.

Bizans imparatoru "Manuel Komnenos" II. Kılıçarslan'ın barış önerilerini kabul etmeyince; II. Kılıçarslan gerilla savaşını başlattı.

Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un başında bulunduğu 700.000 kişilik süvari; bunların ağırlıklarını taşıyan 500 araba ve çok sayıda oluşan ordu, hiç beklenmedik engelle karşılaştıktan sonra; Senirkent İlçesi'nin Gençali Köyü ile Yalvaç'ın Gökçeali köyleri arasındaki dar boğazda, iki yanı sarp dağ ve tepelerle çevrili Kumdanlı (Miryokefalon) da 1176 yılının Eylül ayında; II. Kılıçarslan'ın 60.000 kişiden oluşan kuvvetleri tarafından oluşan pusuya düşürüldüler. Hiç beklenmeyen bir yerde ve zamanda Bizans ve Türk ordusu arasında acımasız, kanlı bir çarpışma başladı. Kısa süre içerisinde Türkler, düşmanlarını kılıçtan geçirdiler.

Savaş alanı; çevredeki, dağlar, dereler ve tepeler düşman askerlerini cesetleri ile doldu. İmparator Manuel Komnenos da Türkler'e esir oldu.

II. Kılıçarslan; Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un canını 100 bin altın karşılığında bağışladı. Altınları aldıktan sonra sarayına gitmesine öyle izin verdi.

Kumdanlı savaşında düşmanın 500 araba ile çeke çeke bitmeyen, savaş araçları; yiyecek, giyecek, silah, makine, altın, inci gibi şeylerin tümü Türklerin eline geçmiş oldu.

1176 Kumdanlı zaferi İslam dünyasında büyük bir sevince vesile olurken Bizans İmparatorunun yüreğinde derin yaralar açtı. 1176 Kumdanlı zaferi ile, Haçlı ordularının saldırıları yüzünde 1097 den 1176 ya kadar Bizanslılarda bulunan üstünlük Türklere geçmiş oluyordu. Bu 1071 Malazgirt savaşından sonra Bizanslılara vurulan ikinci büyük tokattı.

Bizanslılar; Kumdanlı savaşından sonra, Türkler'i Anadolu'dan çıkaramayacaklarını ve Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu kabul etmek zorunda kaldılar.

II. Kılıçarslan, bir elçi göndererek batılı ülkelere Kumdanlı zaferini bildirdi. Bizans imparatoru Manule Komnenos ise, yenilginin duyulmasını istemiyordu. Yenilginin acısını bir türlü unutamadı. Kumdanlı yenilgisi Bizans imparatorunun, ölünceye dek içini kemirip duran bir yara olarak kaldı. Daha sonra devam eden ikinci ve üçüncü Haçlı seferlerinde Fransız kralı VII Luis ile Alman Alman İmparatoru Frederik ve diğer Avrupa ülkeleri, Anadolu'yu yok etmek için Çanakkale

Boğazi'ndan Anadolu'ya girdiler. Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan'ın "Anadolu'ya basarsanız, Anadolu size mezar olur" sözlerini hiçe saydılar.

Alman imparatoru Ulubuslu'ya gelince Türk ordusu ile karşılaşmanın yollarını aramaya başladı Frederik Ulubuslu üzerinden Türk topraklarına girince Almanlarla savaş başlamış oldu. Ulubuslu'da Akşehir; oradan da başkent Konya'ya gitmek için bir yol vardı. Ulubuslu, Senirkent Gençali Köyü üzerinden 1176 Kumdanlı (Miryokefolon) Savaşı'nın yapıldığı dar boğazdan geçerek Yalvaç' a oradan da Akşehir üzerinden Konya'ya varmak. Bu yol 1176 Kumdanlı savaşının yapıldığı Bizanslılara mezar olan Kumdanlı'nın önündeki "darboğazdan" geçiyordu. Tıpkı Bizanslılar gibi bir tuzağa düşerlerse hiçbiri sağ kalmaz, bu topraklar hepsine de mezar olurdu. Alman İmparatoru bu tehlikeyi önlemek için, bu anayolu bıraktı; dağ ve tepelerin üstünden geçip Akşehir Ovasına doğru yol almaya başladı. Ama havaların elverişsiz olması ve Kılıçarslan'ın gerilla saldırılarından dolayı 3 günlük yolu 30 günde alabildiler.

Ulubuslu'dan Akşehir'e 30 günde varan Haçlılar yolda büyük kayıplar vermekten kendilerini kurtaramadılar.

Haçlılar kayıp vere vere Kudüs'e vardılar ama Kudüs'ü Müslümanların elinden alamadan geri dönmek zorunda kaldılar. Çünkü Anadolu topraklarından geçmeye kalkmaları onlara oldukça pahalıya patlamıştı.

1097 Haçlı savaşlarında, Haçlıların Isparta'nın Yalvaç ilçesinde sığınak kurdukları söylense de bunun ne derece doğru olduğu kesinlik kazanmamıştır.

2.12. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ DEVRİNDE ISPARTA

Roma imparatorluğu ikiye bölündükten sonra Isparta, Doğu Roma İmparatorluğuna geçmiş oldu. Isparta'yı Bizanslılardan 1204-1205 yılları arasında kısa bir süre hükümdarlık yapmış olan III. Kılıçaslan aldı. Isparta'yı alan Selçuklu sultanı III. Kılıçaslan tahta çıktığında henüz ergenlik çağına yani haklarını kendi kullanması için yasanın gösterdiği yaşa gelmemiştir.

Selçuklular; Anadolu'da pek çok cami, medrese, imaret (yoksullara yiyecek dağıtmak için kurulmuş hayır evi), darüşşifa (sağlık yurdu), han, hamam, çeşme, su yolu, köprü, saray, kervansaray yapmışlardır.

Resim.2: *Isparta'dan bir görüntüm*

2.12.1 SELÇUKLULAR'DAN KALMA BAZI TARİHİ YAPILAR

1- ISPARTA SÜLÜBEY HAMAMI: 1135 yılında yapılmıştır. Bu tarih, 1116-1155 yılları arasında 39 yıl Selçukluların başında bulunmuş olan Sultan I. Mesut Devrine rastlamaktadır.

2- ISPARTA YILAN KIRKAN ÇEŞMESİ: Bu çeşmede Sülübey Hamamının yapıldığı 1135 tarihinde, Selçuklu Sultanı I. Mesut Devrinde yapılmıştır.

3- KIRIK AYAK ÇEŞMESİ: Isparta'nın Büyük Gökçeli Kasabasında bulunan bu çeşme Eski Hamam Camiinin Minaresiyle birlikte Selçuklular devrinde yapılmıştır.

4- KIRIK MİNARE: Isparta'dan Eğirdir'e giderken solda, Küçük Gökçeli Köyünün altında ve anayolun üstünde bulunan bu minare Selçuklulardan kalmıştır.

5- ATABEY MEDRESESİ: Isparta'nın Atabey İlçesinde bulunan bu eser 1224 tarihinde yapılmıştır. Bu tarih I. Alaettin Keykubat Devri'ne rastlar.

6- ULUCAMI VE BÜYÜKÇEŞME: Isparta'nın Ulubuslu İlçesi'nde bulunan bu yapılar I. Alaattin Keykubat devrinde yapılmıştır.

7- DÜNDAR BEY MEDRESESİ: Isparta'nın Eğirdir İlçesi'nde bulunan bu eser Gıyasettin Keyhusrev tarafından han olarak yaptırılmıştır. Hamitoğulları Devri'nde Hamit Oğlu DüNDAR Ney tarafından medrese çevrilmiştir. Medrese, 30 oda, iki sınıf, bir meseid vardır. nakışlı ve süslü mermer taşlarından yapılmıştır. Bu medrese Türk mimarlık ve süsleme sanatının tüm inceliklerini görmek mümkündür.

2.12.2. SELÇUKLULARDAN KALMA BAZI GELENEK, GÖRENEK ve TÖRELER

Isparta; Anadolu Selçukluları ile birlikte Türklerin ataları olan Oğuzların kültürel davranışlarını yani gelenek, görenek ve törelerini zamanla benimsemeye başladı.

Oğuzlar; içlerinden biri ölünce Yug aşısı (Ölü aşısı) yerler. Ölünün öldüğü gece ölü evinde toplanırlar. Ölü gecesi yemeği yerler ve bu yemeklerin ölenin önüne varacağına inanırlardır. Bu gelenek Isparta'da halen devam etmektedir.

Ayrıca Oğuzlar; kimsenin karısına kızına bakmaz; düğünlerde yamak verir. Raks eder. Doğru dürüst namuslu ve konuk sever idiler. Günümüzde bu geleneklerin bazıları ara sıra çiğnense de halkın genelinde halen devam ettirmektedir.

Selçuklu yöneticiler fakir-zengin, güzel-çirkin, genç-yaşlı, güçlü-güçsüz ayrımı yapmadan halkına hizmet ediyorlardı. Bu geleneklerin günümüzde devam ettiğini söylemek ne yazık ki mümkün değil.

Isparta'lılar Selçuklu ozanların şiirlerine türkü ve ilahi yaptılar, öykülerini severek okudular.

Oğuzlar; Anadolu Selçuklu Devletini kurduktan sonra kendilerine özgü, bir edebiyat oluşturdular.

Selçuklu Devletinin Sultanları ozan, şiir, yazar ve bilim adamlarını sayar, sever ve gözetirlerdi. Bu nedenle Selçuklular devrinde (Çoğu Selçuklu sarayından gelme) İranlı Envarî, Nizami, Ömer Hayyam başta olmak üzere pek çok ünlü yazar, şair ve ozan yetiştirmiştir. Mevlana, Yunus Emre, Nasrettin Hoca ve Aşık Paşa bunların arasındadır.

Halk hikayelerinden Yusuf ile Zeliha, Battal Gazi, Danişmet Gazi, Ebu Müslimi Horasani..... Bu devirde yazılmış ve Isparta halkı tarafından günümüze dek okuna gelmiştir. Nasrettin Hoca fıkraları ise hiçbir zaman tazeliğini bitirmemiştir: Yüzyıllar boyunca anlatılır ve gülünür.

Selçuklu Devleti ozanlarından Isparta halkını en çok etkileyen ve benimsenen Yunus Emre olmuştur.

Selçuklular devrinde başlayan “Tarikatçılık” akımı Isparta halkını da etkilemiştir. Isparta halkından; sünnî, alevî, meslekî (Ahilik vb.), şii (Şiilik, Hurufilik, Yezidilik, Nuseyriiler, Dürzîler, İsmailîler) ve ihtilâlcî tarikatlara zaman içerisinde girenler olmuştur.

Bunların izlerini günümüz Isparta’sının bazı yerlerinde az da olsa görmek mümkündür.

Resim.3: Eğirdir'den bir görünüm

2.13. HAMİTOĞULLARI DEVRİNDE ISPARTA

Anadolu Selçuklu Devleti yıkılmaya başlayınca Batı Anadolu'da bulunan Türkmen Beyleri ayrı ayrı beylikler kurmaya başladılar. Sayıları 15 bulan bu beyliklerden biri de Hamitoğulları Beyliği idi. Isparta, Burdur ve Konya'nın bazı yerleri ve bu beyliğin sınırları içinde bulunuyordu. 1300 yılında kurulan bu beyliğe Dündar Beyin dedesi olan Hamit Beyin adı verildi.

Hamitoğulları beyliği ilk kurulduğu yıllarda Isparta'nın Uluborlu ilçesi Hamitoğullarının başkenti idi. Daha sonra Eğirdir ilçesine taşındı. Eğirdir bayındır hale getirildikten sonra adı değiştirildi. "Felekabat" oldu. Isparta'ya Hamit ili denilmeye başlandı. Isparta uzun süre bu adı taşıdı.

108 yıl gibi pek uzun bir süre Isparta, Burdur, Antalya ve Konya illerinde bazı yerlerin yönetimini ellerinde bulunduran Hamitoğulları özellikle Isparta ve ilçelerinde (Eğirdir, Uluborlu) tarihi açıdan büyük önem taşımaktadır.

Isparta, yıllar boyunca bu beyliğin adı olan Hamit adını taşıdı. Daha sonar bu isim "Hamitabat" olarak değiştirildi.

Anadolu Selçuklu Devleti sona erip, Hamitoğulları beyliği kurulunca "Hamit Sancağı" oldu. Sancak o zamanlar il ile ilçe arasında yer alan bir yönetim bölümüydü. 1982 yılında "Hamit" adına; mamur, şen ve bayındır anlamına gelen bir "Abat" eklenerek "Hamitabat" olarak değiştirildi. Bu tarihten sonra da kentin adı Hamitabat olarak kaldı. Bir süre Konya'ya bağlandı. 1919 da Konya'dan ayrıldı. 1922 yılında "Hamitabat" adı "Isparta" olarak değiştirildikten sonra il yapıldı.

Hamitoğulları'nın ilk başkenti Uluborlu idi. Sonra buradan taşınıp Eğirdir'i başkent yaptılar. Isparta'nı bu iki ilçesi Hamitoğulları devrinde başkent olmakla önem kazandılar. Büyüdüler ve bayındır hale geldiler.

Hamitoğulları'ndan Dünder Beyin Eğirdir'de para bile bastırmıştır.

2.13.1 HAMİTOĞULARINDAN KALMA BAZI TARİHİ ESERLER

1- HIZIRBEY HAMAMI: 1327-1328 yılları arası Hamitoğullarının başında bulunan Dünder Beyin kardeşi Hızır Bey tarafından yaptırılmıştır.

2- HIZIRBEY CAMİİ: Bu camide Hızırbey hamamı ile birlikte, Hızırbey tarafından yaptırılmıştır. 1888 yılındaki depremde yıkılmış ve depremten sonra yeniden onarılmıştır.

3- MUHİTTİN ÇEŞMESİ: Isparta'nın Uluborlu ilçesinde bulunan bu çeşme Hamitoğulları beyliğinin başında bulunmuş olan Dünder Bey tarafından yaptırılmıştır.

4- ULUBORLU TÜRBESİ: Dünder Bey zamanında yaptırılmıştır.

5- EFENDİ SULTAN CAMİİ: Uluborlu'da bulunan bu camii Dünder Bey zamanında yaptırılmıştır.

6- ARAPLIK ÇEŞMESİ: Uluborlu'daki bu çeşme Dünder bey zamanında yaptırılmıştır.

7- DÜNDAR BEY MEDRESESİ: Selçuklular zamanında han olarak yapılan bu eser, Hamitoğulları'ndan Dünder Bey tarafından genişletilerek Medreseye çevrilmiştir. Hamitoğulları'ndan kalma büyük ve tarihi değeri olan yapılardan biridir.

8- TAHTA MİNARE: Isparta'nın Şarkikaraağaç ilçesinde bulunan bu eser, Hamitoğulları tarafından yapılmıştır.

2.14 OSMANLI İMPARATORLUĞU DEVRİNDE ISPARTA

1299 yılında 1920 yılına kadar 621 yıl gibi çok uzun bir süre egemenliğini sürdürmüş olan Osmanlı İmparatorluğunun Isparta tarihinde önemli yeri bulunmaktadır. Bunları; yönetim, ordu, din, toprak, halk, hukuk, siyaset, maliye, sosyal kurumlar, eğitim, bilim-sanat, edebiyat, güzel sanatlar, mimarlık, el sanatları, müzik, minyatür ve resim olarak sıralamak mümkündür.

Osmanlı'dan önceki devirlerde bire bir Isparta'yı ilgilendiren olaylar olmasına karşın Osmanlı Devrinde böyle bir ayrıcalık olmamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu Devri'nde Isparta'nın 30 mahallesi, 16 ilçesi, 7 bucağı ve 199 köyü vardı. Bu gün Isparta'nın sınırları dışında bulunan bazı il ve ilçeler Osmanlı Devrinde Isparta'nın ilçeleriydi.

Bu arada Isparta'nın "Hamit Sancağı" adını taşıdığını da belirtmekte yarar var. 1920'ye kadar bu böyle devam etmiştir. Bu tarihten sonra, kent yine eski adına kavuşmuş yani adı tekrar Isparta olmuştur.

Osmanlı Devrinde Ağlasun, Ağras, Egirdir, Gönen, İrvola (İncir) Karaağaç, Uluborlu, Yalvaç, Burdur, Denizli, Gölhisar, Tefenni, Kemer ve Yaviçi Isparta'nın ilçeleri iken; Anamas, Baladız, İrle, Keçiborlu, Kestel, Kübyat ve Siroz bucaklarını oluşturuyordu. Isparta üzerinde 174000'i Türk, 17000'i Rum, 1000 kadarı da Yahudi ve Ermeni olmak üzere toplam 192000 kişi yaşamaktadır.

İmparatorluk döneminde Isparta'da 30 ilkokul, 1 ortaokul ve bu okullarda okuyan 800 Türk öğrencinin yanı sıra; 8 tane Ermeni ve Rum okulu vardır. bu okullardan da toplam 598 Ermeni ve Rum öğrenci bulunuyordu.

Isparta sınırları içinde ayrıca; 37 camii, 28 medrese, 6 tekke, 1 kitaplık, 374 çeşme, 6 hamam ve 7 han bulunuyordu.

2.14.1. OSMANLININ YIKILIŞ DÖNEMİNDE ISPARTA'YLA İLGİLİ SÜLEYMAN SAMİ BEYİN ANILARI

Yükselme Devrinde yaşamının zirvesinde bulunan İmparatorluk, bazı iç ve dış nedenlerle 1774 yılından Atatürk yönetimi ele alıncaya kadar geçen 148 yıllık zaman içinde, iyiden iyiye yozlaştırıldı; etkinliğini kaybetti; hızlı bir yıkıntı ve çöküntüye doğru gitmeye başladı. Bu günlerin Isparta'da görmüş ve içinde yaşamış bulunan, sağlam bir kafa yapısına sahip, Atatürkçü "Süleyman Sami Bey" yazdığı anılarında şöyle anlatmaktadır.

1846 yılından sonra Hristiyanlara iyiden iyiye bir ayrıcalık tanınmaya başlandı. Askere alınmadıkları için ticarete başlayan Hristiyanlar bizim tarım ürünlerimizi dış ülkelere satıyorlar, onların ürünlerini de bize getiriyorlardı. Kısa bir süre içinde büyük paralar kazandılar ve çok zengin oldular. bizim hacı hoca takımı Müslüman halkı: haşhaş sütü uyuşturucudur, alınıp satılması günahtır, ticaret ile uğraşmak gavur işidir, dini kitapların dışında bulunan kitapları okumak kafirliktir derken; Hristiyan papazları dindaşlarına: dünyası iyi olmayanın ahireti de iyi olmaz diyorlar, onları ticarete özendiriyorlardı. Şehir yabancı maldan geçilmez oldu. Çarşıda, pazarda mahalle aralarında ve evlerde ucuz ucuz dıştan getirilen mallar satılmaya başlandı. Bir de halk arasında; Avrupalının malı sağlam, dayanıklı ve

ucuzdur, yerli malları ise kalitesiz ve pahalıdır havası oluşturdular. Bundan sonra da tüm kötülükler ardarda gelmeye başladı. Yerli üreticiler ürettikleri hiçbir malı satamaz oldu. Dükkanlarını kapatmak zorunda kaldılar. Şehirde işsizlik başladı. Halk miskinleşti ve kurtuluş yolunu tekkeler de aramaya başladı. Bundan sonra tekkelere gidenler çoğalınca tekke sayısı da artmaya başladı. Mezarlıkların yanında falcı, tabirci, münecim kılıklı kişiler görünmeye başladı. Bunlar kıyamet gününün yakın olduğunu, pek yakında kıyametin kopacağını, dünyanın da tuzla buz olacağını söylemeye başladılar. Yaşama umudunu yitirmiş, evine ekmek götüremez olmuş ve canından bezmiş olan halk, sabırla kıyamet gününü beklemeye başladı.

* * *

1878 yılında İl Yönetim Kurulunda başkatip idim. Yönetim görevlisi Paşa'ya Uluborlu Kaymakamı olduğunu söyleyen birisi bir zarf verdi: Paşa zarfı açtı ve okudu. Zarfın içindeki kağıtta kaymakamın önceki görev yerindeki bir tüccara 400 altın borcu olduğu bu borcun, hemen o tüccara gönderilerek, sonra ki aylarda, kaymakamın alacağı maaşlardan taksit taksit kesilmesi yazıyormuş. Paşa:

- Bunca borca niçin girdin?

diye sorunca, Yeni Uluborlu Kaymakamı:

- Aylarca maaş alamadım, ihtiyacım vardı, başka bir yerden gelirim de yok, borçlanmak zorunda kaldım, karşılığını verdi. Dilekçesi işleme kondu. Kaymakamda görevine başlamak için çıktı, gitti:

Paşa bir gün sonra aldığı mektuptan, Kaymakamın borçlanma nedenini öğrenmiş, şöyle imiş: borçlandığı adam tüccarmış. İstanbul'a gidip mal alacakmış. Kaymakam bunu duymuş ve tüccarı çağırtmış:

- İstanbul'a mal almaya gideceğini duydum, doğru mu?

demiş. Tüccar da:

- Doğru Efendim, karşılığını vermiş. Kaymakam:

- Biliyorsun ortalık iyi değil. Yol, sokak hırsız, hain eşkıya ve soyguncularla dolu. Paranı soydurur zarara uğrarsın. Yanında para götürme, paranı bana ver. Ben sana bir mektup vereyim, Aziziye karakoluna ver. Mektubu kumandanına ver. Kumandan bana verdiği kadar sana para verir, olur mu?

- Olur, sağ olun Kaymakam bey.

Tüccar İstanbul'a götüreceği parayı bu söz üzerine Kaymakama vermiş. Yazdığı mektubu da almış İstanbul'a gitmiş.

İstanbul'a vardıktan sonra aramış, taramış, ne öyle bir karakol var, ne de öyle bir kumandan. Kaymakamın kendini dolandırdığını o zaman anlamış. Hemen şikayette bulunmuş. Sormuş soruşturmuşlar ve tüccarı haklı bulmuşlar. Kaymakamında işine son vermek istemişler, ama bir de düşünmüşler ki, tüccarın borcunu ödeme imkanı yok. Onun için bu borcu ödeyene dek yine Kaymakamlık yapmasına karar vermişler. Adamı da Uluborlu ya tekrar yeniden Kaymakam olarak göndermişler.

Bu Uluborlu kaymakamının küçük yaşta Harput'tan İstanbul'a geldiğini, çeşitli işlere girip çıktıktan sonra, padişah sarayında görevlilerden birinin kahvecisinin çırağı olduğunu öğrendik. Isparta yöneticisi Paşa "Böyle bir adamın Kaymakamlık yapması doğru değildir" diye yukarıya yazdı. Bu işle uğraşması

yüzünden sürgün edildi. Kaymakamında Uluborlu'da birkaç kişiyi daha dolandırdığını duyduk.

* * *

1881 yılında Isparta'nın Pavlu Bucağı'na (Sütçüler) bir müdür atandı. Eli ermez, gücü yetmezdi biriydi. İbiş adındaki bu kişinin İstanbul'da arabacılık yapmakta olduğunu öğrendik. Padişah sarayında görevli birinin ayakkabılarını yamayan bir yakını varmış ve ona torpil yaptırmış. İbişi de müdür olarak atamışlar.

* * *

1879 yılında en büyük yönetim görevlisi olarak Isparta'ya atanan Alim Paşa Keyif Ehli, içkiye saza söze düşkün bir kişiydi. Devrin pek çok yöneticisi gibi okuması var, yazması yoktu.

Alim Paşa zamanında Isparta'da iki gurup oluştu. Paşanın oğluna uyanlar her gece saz, kadın, içki vb. eğlenceler yapıyorlardı. Bir de hacı, hoca, hafız takımı vardı ki onlara mevlitlere, düğünlere, derneklere taşıyorlardı.

1879 Martında bir darlık başladı. Tüccar, esnaf ve zanaatçılar hep battı, işlerini kaybettiler. Memurlar da geçim sıkıntısına düştüler. En büyük memur 300 ile 400 kuruş maaş alırken, bir top bez 800 kuruşa çıktı.

Alim Paşa, iki yıl kadar yönetici olarak Isparta'da bulundu. Bu süre içinde Isparta'da hiç bir şey yapılmadı. Sadece Atabey'in bucaklığı kaldırıldı ve Isparta'ya bağlandı. Bucaklık örgütü de Senirkent'e taşındı. Senirkent Isparta'ya bağlı bir bucak oldu.

Isparta'ya Alim Paşa dan sonra en büyük yönetim görevlisi olarak esasen Ermeni olan Cevdet Bey geldi.

* * *

1869 yılında, Isparta'da açtırmayı başardığımız birkaç 2'şer 3'er sınıflı okulun giderleri için, Milli Eğitim den ödenek almak mümkün olmadı. Belediyenin halktan bağış toplayarak bu giderlerin karşılanmasına karar verildi. Yeni açılan bu okulları kendilerine rakip sayan hacı, hoca takımı ile bazı cahil halk karşı çıktılar, tepki gösterdiler.

* * *

O günler de, bir müdürü kaymakamı, paşaları işledikleri herhangi bir suçtan yargıç önüne çıkarmak ve kendilerinden davacı olmak imkansızdı. Bu görevler de bulunanlardan davacı olabilmek için özel olarak padişah'tan izin almak gerekirdi.

Hele bir suç işlemiş valiye hiçbir şey yapılamazdı. En küçük bir şeyde, hiç gereği yokken "sıkı yönetim" duyurusu yapar; yasaları işlemez hale getirir ve bildikleri gibi at oynatırlardı.

Müdürlük, kaymakamlık, yöneticilik.... yapanlar çoğunlukla padişah sarayının fenercisi, aşçısı ve kahvecisi gibi adamlardı. Bu adamlar okuma yazma bile bilmiyorlardı. Isparta'nın il yöneticisi saray kahyası idi. Uluborlu kaymakamlığı yapanın Rumeli ordusunun defterdarının kasabı olduğunu öğrendim. Bu kasap defterdar ailesini sağ salım İstanbul'a getirmiş ve bunun ödülü olarak da kasaba, Uluborlu kaymakamlığı verilmişti. Yargılama görevi verilen, evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan kadılar ve vekiller de aynı durumda idiler. Şarkikaraağaç ilçesinin bir hademe olduğunu, 60 yaşından sonra böyle bir görev

verildiğini kendisinden öğrendim. İzmit'te jandarma çavuşu olan, İzmit'in yöneticisine iyi hizmet ettiği için ilin vakıflar müdürlüğüne atandığını gözlerimle gördüm.

Benden sonra Isparta milletvekili olan Mustafa Hakkı Ağlarıcı Rüştüye'yi bitirdiği zaman, yanıma evrak memuru olarak almak istemiştım. Kurul üyelerinden birinin cahil, hiç okuma-yazma bilmeyen bir yakını o göreve getirildi. Ortaokul çıkışlı Mustafa Bey'e o görev verilmedi.

Bir yabancı okullar müfettişine:

- Avrupa gazeteleri neler yapıyorlar?

diye sordum:

- Ben hiç yabancı dil bilmem?

karşılığını verdi.

* * *

Devletten aylık alma işi bir dertti. Emekli memuru ve hizmetlilere yılda iki üç kere ya aylıklar verilir ya hiç verilmezdi.

Halktan vergi olarak toplanan paralar İstanbul'a gittiği için, kasaba görevlilerinin aylıklarını verecek para bulunmazdı. Bu nedenle, yılda alacağı aylığı yarı yarıya kırdıranlar, tüccarlardan borçlarla mal alıp düşük olarak sattıktan sonra ihtiyaçlarını sağlayanlar çok olurdu.

Çeşitli savaşıara girmiş çıkmış, 80 yaşındaki bir emeklinin yıllık maaşını kırdırarak 60 kuruşa bir top giysilik alaca denen dokumadan aldığını, bunu da 30 kuruşa satarak başka ihtiyaçlarını gidermeye çalıştığını gözlerimle gördüm.

Halk bu durumda iken; vergi paralarının konduğu mal sandıklarının kırılarak, nüfuslu kişiler arasında sık sık paylaşıldığı görüldü.

* * *

Askerlik işi, yürekler acısı idi: Parası olanlar bedel vererek hiç askere gitmezken, parası olmayanlar istenen yere gönderilirdi. Rum ve Ermenilere hiç askerlik yaptırılmazdı. Nüfusun azalmasının bir nedeni de askerlikti: Türkler savaştan savaşa koşar, ölür, yaralanır ve kaybolurken, Rum ve Ermeniler çoğalırlar.

Nitekim birkaç yüzyıl önce Isparta'ya gelen 377 Rum ailesi kısa bir süre sonra 1000 aile olmuş; II. Mahmut zamanında gelen 16 kişilik Ermenilerin sayıları da 500' ü bulmuştur.

* * *

Doktorculuk, eczacılık gibi sağlık işlerinin tümü Rum ve Ermenilerin tekeline bulunuyordu. 1869 da belediye hekimliği oluşturuldu. Aradan 24 yıl gibi uzun bir süre geçtiği halde bu kuruluşa bir Türk hekim bulunamadı. 1893 yılında, bin bir güçlkle bulup getirttiğimiz Türk hekimi de Rum ve Ermeniler: "Bu adam hekim değil, hiçi bir okulu bitirmemiş" gibi iftiralar atamaya başladılar. O vakte kadar Türk hastalara "Yarasmos" adında eczacı bir Rum bakardı. 1896' ta kadar, çiçek aşısı çiçekli hastalardan alınarak yapıldı.

Köylerdeki sağlık işleri ise çok kötü durumda idi. Köylüler, hastalarını hocalara okutmaktan başka hiçbir şey yapamıyordu. Koca karı ilacı denilen ilkel yöntemlerle hastalıkları önlemeye çalışıyorlardı. 1902 yılında Isparta'nın Atabey ilçesine bağlı Kuleönü köyünde 114 kişi sıtmadan öldü. İmadettin Bey adında bir belediye doktoru köyde önlem alınca ertesi yıl bu sayı 9'a düştü.

* * *

1892 yılında Isparta'ya bir Protestan papazı gelmişti. Isparta Rumları harekete geçtiler. Papazın hemen şehirden kovulmasını istediler. İl yöneticisi Zihni Paşada bir olay çıkmasından korkarak, papazı Burdur'a gitmeye razı etti. Hemen Burdur Rumlarını da kışkırttılar, Burdur'a sokmamalarını istediler. Burdur Rumları adanın üstüne insan pisliği atarak evini taşıyarak rahat vermediler. Sonunda papaz dayanamayarak şehirden kaçtı.

Bu olay İstanbul'da Amerikan elçisinin tepkisine neden oldu. Padişahın izni ile papaza 500 altın ödendi ve böylece olay kapanmış oldu.

* * *

Halkın hiç güvenliği yoktu. Hırsızlar, eşkıyalar, soyguncular ve asker kaçakları kol geziyorlardı. Bir yerden bir yere, bir köyden bir köye silahsız yada korumasız gidip gelmek imkansızdı. Yollar, dağlar kısaca her yer hırsız, eşkıya, soyguncu ve asker kaçağı ile doluydu. O yıllarda askerlik işleri kanayan bir yaraydı. Bir türlü iyileştirilemiyordu. Isparta'da asker kaçaklarını yakalama işi Çerkez Rüştü Beye verilmişti. Rüştü Bey rüşvet verenleri salıyor, vermeyenleri yakalıyordu. Ordunun ihtiyacı için yapılan alım-satım işleri yolsuzluk yuvası haline gelmişti. Sadece askeri malzeme taşınması gerekli vagonların üzerinde "Askeri eşyadır" yazılıyor, ama içinde ticari eşyalar taşınıyordu. O zamanlar Isparta'ya gelen Enver Paşaya bu yolsuzlukları bir bir anlattık. Enver Paşa:

- Evet, bende biliyorum ama ne yapalım. Bu adamlara şimdilik ihtiyacımız var. Savaş geçsin hepsini cezalandıracağız dedi.

Isparta'dan her gün pek çok şikayet telgrafları çekiliyordu. Fakat hiçi bir şeyin düzeldiği, iyileştiği de yoktu. Meğer durum şu imiş. Kumandan Çerkez Rüştü Bey posta müdürü Faik Beye:

- Halktan gelen hiçbir şikayet telgrafını çekmeyeceksin, çekersen başına gelecekleri sen düşün, demiş. Faik Bey dürüst, yurt seven bir kişi idi. Halktan gelen şikayet telgraflarını bu kez kendi imzasıyla çekmeye başlamış; bunu haber alan jandarma kumandanı Çerkez Rüştü Bey, bazı arkadaşlarını eşkıya kılığına sokarak, Faik Bey ve arkadaşlarını 11 Ağustos 1917 yılında öldürttü. Bu öldürtme olayını da eşkıya olayı diyerek kapattılar.

1891 yılında Isparta'da, mahkemenin savcı vekilliğini yapıyordum. Yalvaç ilçesinin Höyükü köyünden 40-50 tutuklunun bir dilekçesi geldi. Hepsi de bir ayla üç yıl arasında ceza almışlar. Dilekçelerini inceleyince dondum kaldım. Yalvaç'ın Çerkez kaymakamı Höyükü köyünün tüm topraklarını alıp, köye Çerkez göçmenlere yerleştirerek Höyükü'yü bir Çerkez köyü yapmak istemiş. Kaymakamın buyruğuna karşı geldiler suçu ile her birine birer aydan üç yıla kadar hapis cezası vermişler. Köylüleri de hemen tutuklamışlar.

2.15.KURTULUŞ SAVAŞINDA ISPARTA

1919-1922 yılları arası Kurtuluş Savaşı yıllarında Isparta'da olup bitenleri öğrenmek için Süleyman Sami Beyin anılarına dönmek yararlı olacaktır.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali haberi Isparta halkının sabrını taşıran son damla oldu. Her yerde mitingler yapılıyor, İstanbul hükümetine protesto telgrafi

çekiliyordu. İtalyanların Antalya'ya çıkmaları ise tehlikeyi Burdur'dan Isparta'ya doğru yaklaştırmıştı.

Hiç vakit kaybetmeden Ödemiş, Nazilli, Aydın yörelerinde yeni yeni kurulmaya başlayan direnişçi milli güçlerle ilgi kuruldu. Halkın bağış paraları ile ilaç ve sağlık malzemeleri sağlanarak, Denizli'ye gönderildi. İbrahim Efendi de gönüllü kaydına başladı. O günlerde İstanbul'daki padişah hükümeti bu tür girişimlerde bulunmanın yasak olduğunu, bulunanlar olur ise, çok ağır cezalarla cezalandırılacağını bildirip duruyordu. Buna karşın Isparta halkı hiçbir yılgınlık göstermedi ve kurtuluşçuların yanındaki yerini aldı.

Yedek subay Turgut Akkaş Isparta'yı temsilen gönderildi. Demirci Mehmet Efe ile ilgi kuruldu. Birde Ankara'ya gönderilecek temsilci seçildi. Yavaş yavaş da İstanbul Hükümeti ile bağlar kopmaya başladı. Daha yeni yeni oluşmaya başlayan milli güçler işlerin hepsine egemen değillerdi. Bu yüzden Demirci Mehmet Efe ile çevredeki kurtuluş yanlılarına güler yüz göstermek, iyi davranmak gerekiyordu. Çünkü onlardan yaralanılabilirdi.

Kısa bir süre sonra Antalya'daki İtalya Askeri birliğinden bir kumandanla müfreze geldi.

- Bize hastane ve eczane aşarak yardımda bulunun dediler. Hemen şehri terk etmeleri, kendilerine hiçbir yardımda bulunulmayacağı, başlarındaki kumandana bildirildi. Onlar da geldikleri gibi çekip gittiler.

İtalyanların İspanya'ya gelişleri halkın kurtuluşçuların yanında yer almasını hızlandırdı. O günlerde Demirci Mehmet Efe, Ankara'nın verdiği yetki ile Isparta ve

yöresinin genel kumandanı durumunda olduğu için tüm işlemler hep Demirci Mehmet Efe yoluyla yapılırdı.

* * *

Kurtuluş Savaşında; yurdunu, ulusunu seven herkes canına dişine takıp düşmanlarla acımasız bir savaş verilen, bazı sapık, bağınaz, yabancı devletlerin oyuncağı vatan haini kişilerde milli kuvvetlerin karşılarında yer alıyorlar ve isyan çıkarıp duruyorlardı.

Bunlarda en büyük ve en önemli olanlarından biri de “Konya Delibaş Ayaklanması” idi. Bu ayaklanmalar Isparta, Eğirdir, Yalvaç ve Ş. Karaağaç halkalarında da katılanlar da vardı.

Delibaş ayaklanması ise kısa şöyle olmuştur: 1922 yılında 2 Ekim-15 Kasım arasında İngiliz ajanı, eski Konya valisi Cemal Beyin kışkırtması ile önceden hazırlanan plan eyleme konmuş oldu. Konya’nın Bozkır ilçesinden Delibaş Mehmet diye tanınan biri asker kaçaklığından, cahil köylülerden, yörüklerden oluşan yaklaşık 500 kişilik bir kalabalık topladı. Hocanın birine de dua yazdırıp davul zurna çalarak “Padişahım çok yaşa” diye bağırmaya başladı. Topladığı grupla Konya üzerine doğru yürüdü. İlk durakları olan Çumra’ya varınca bucak müdürünü tutukladılar ve böylece Konya ile haberleşmeyi önlediler.

2 Ekim 1920 tarihinde Konya valisi Haydar Bey ayaklanmayı başka kaynaklardan haber aldı. Bu durumu en yakın birlik olan Afyon’daki kolordu kumandanına bildirdi. Kumandan Albay Refet Bele bastırma birliklerin hazırlama ve bir yere toplama çabası içinde iken, ayaklanma genişledi, büyüdü ve ayaklanmaya katılanlar da gittikçe çoğalmaya başladı. Bozkırda patlak veren ayaklanma,

Ankara'nın Şereflikoçhisar ilçesi başta olmak üzere Konya'nın öteki ilçelerinden Karaman, Karapınar, Ilgın, Akşehir, Seydişehir ve Beyşehir sınırlarını aşarak Antalya'nın Akseki, Manavgat ve Alanya ilçelerine kadar vardı, dayandı. İsyancılara, aldıkları para ve gerekli şeylerle, Hoca Ahmet ve Tüccarlardan Celal adındaki kişiler destek veriyorlardı.

Çumra'dan yola çıkan isyancılar rastladıkları jandarma karakollarını, postaneleri ve kamuya hizmet veren kuruluşları yaka yaka Konya'ya doğru ilerliyorlardı.

İsyancılar büyük bir kalabalık halinde Konya'ya girdiler. Konya hapishanesini basarak, tutukluların tümünü saldı. Savunma görevlisi iki subayı şehit ettiler. Ne kadar memur ve subay evi varsa yakıp yıkarak yok ettiler. Ayaklanmacıların başı olan Delibaş Mehmet yeni vali, jandarma komutanı polis müdürü ve kaymakam ataması yaptı. Konya'da bulunan jandarma okulunu da etkisiz hale getirdi.

Savunma güçlerinin içine Ankara'dan bir süvari alayı ile Albay Refet Bele'de katılınca ayaklanmacılar yenilgiye uğradılar. Daha içlerde bulunan arkadaşlarının yanlarına çekilmek zorunda kaldılar. Geri çekildikleri yerlerde özellikle Çumra ovasında yine çoğalmaya, güç kuvvet kazanmaya başlamaları üzerine; Albay Refet Bele ve Binbaşı Derviş bey kumandasındaki birlikler, iş birliği yaparak, Delibaşları temizlemeye karar verdiler. Bunlara Demirci Mehmet Efe de katıldı.

Aralarında şöyle bir iş bölümü yaptılar. Binbaşı Derviş Bey kuvvetleri Konya, Ilgın, Afyon bölgesini temizleyecek; Albay Refet Bele kumandasındaki süvari birlikleri isyanın çıkış noktası olan bozkır, Çumra yöresine gidecek; Isparta,

Eğirdir, Ş.Karaağaç ve Yalvaç yörelerini temizleme işini de Demirci Mehmet Efe üzerine alacaktı.

8 Ekim 1920 tarihinde eyleme geçildi. Albay Refet Bele'nin süvari alayının önündeki isyancılar Çumra'dan bozkıra kaçtılar. Bozkırda, kaymakamı, jandarma kumandanını ve askerlik şubesi başkanını şehit ettiler. Albay Refet Bele isyancıları yakalatıp 15-20 kadarını astırdıktan sonra Seydişehir'deki isyancıları temizlemek işine koyuldu. Milli kuvvetlerin dört bir yandan başlattıkları çarpışmalardan sonra Konya, Alşehir, Ilgın, Beyşehir, Seydişehir, Bozkır, Karaman, Antalya'nın Akseki, Manavgat, Alanya ilçelerinden sonra, Isparta, Eğirdir, Ş.Karaağaç ve Yalvaçta bulunan isyancılarda gerek çarpışma sırasında, gerekse idam edilerek yok edildiler.

Ispartalı Demirci Mehmet Efe ise, isyancıları şu şekilde ortadan kaldırmıştı.

2 Ekim 1920 de başlayan ve süratle yayılarak bir kolu Eğirdir ve Isparta'yı diğer bir kolu da Antalya'yı tehdit eden Demirbaş İsyanı, Konya'dan Akdeniz'e kadar olan bütün ilçelerdeki BMM hükümetine bağlı idarecilerin tasfiye etmiş. (yok etmiş, ortadan kaldırmış) ve yerine "Hak Halife" ve "Heyeti İslahiye" adları altında birtakım yeni idareler kurmuştu.

İsyanı hakikaten çok büyük bir önem taşıyordu. Ankara bu isyandan telaşlanmış ve bütün imkanlarını kullanarak bastırmaya çalışmıştı. İsyanın 1,5 ay kadar devam etmesi Ankara'nın telaşını haklı çıkarıyordu.

İsyanın bastırılmasına götürülecek kuvvetler Isparta'da toplanıyorlardı. 13 Ekim 1920 tarihinde hareket edildi: toplanan kuvvetler bir nizamiye bölüğünde dahil olmak üzere 552 kişi idi. Bir makineleri tüfek ve bir topla bu kuvvet ilk hedef olarak

Eğirdir'e geldi. Demirci Mehmet Efe'nin emrindeki kuvvetler şu askeri kollardan ibaretti; Jandarma Yüzbaşı Arap Nuri Müfrezesi, Ödemişli Tıklaç Mustafa Efe Müfrezesi, Sökeli Ali Efendi Vekili Ahmet Efe Müfrezesi, Zurnacı Ali Efendi Müfrezesi, Burhaniyeli Kara Ali Efe Müfrezesi ve Çarlı Hüseyin Çavuş Müfrezesi.

İsyancılar henüz Eğirdir'e girememişlerdi. Fakat Eğirdir'in doğusundaki köylerin isyana hazırlamışlardı. Eğirdir'de yapılan kısa bir soruşturmadan sonra, isyancılarla irtibatta oldukları anlaşılan hacı hoca takımından bazı kimselerin yakalanmalarına girişildi. Demirci Mehmet Efe sabah namazı vakti bunları asmaya başladı. Daha henüz iki kişiyi asmıştı ki oradan Kuşçu Hoca'nın geçtiği görüldü. O da arananlardan biriydi. Demirci Mehmet Efe yanına çağırarak dedi ki:

- Hocam, benim azımdan bu gece üç kuş uçtu ne dersin?

- Senin ağzından dinin imanın uçmuş, sen koca padişahı ve Osmanlı devletini tanımayan dinsiz bir adamsın, diyen Kuşçu Hocaya Demirci Mehmet Efe yanındakilere:

- Alın aradığımız soysuz budur, asın, dedi.

Yanındakiler Kuşçu Hoca'yı hemen astılar.

Eğirdir'de soygun ve çapul kendini göstermeye başlamıştı. Gelendost, Yalvaçyolu ile Ş.Karaağaç'a gelen Demirci Mehmet Efe burada da "Harmandar" adında bir eşkıyanın çevreyi haraca kestiğini öğrendi. Harmandar'ı yakalattı ve astırdı. Burada pek çok asker kaçağı yakalanırken 63 tane de silah toplandı. Pek çok kimse öldürüldü. Beyşehir istikametine doğru giden Mehmet Efe yol boyunca köyleri tarıyor asker kaçaklarını ve isyancıları yakalanıyordu. Bu köyler de 118 asker kaçağı yakalanırken, ele başlarının evleri yıkıldı. Yol üzerinde ne kadar köy varsa

temizleyerek Beyşehir'e gelen Demirci Mehmet Efe burada Albay Refet Bele'nin kuvvetleri ile karşılaştı. Refet Bele ve Demirci Mehmet Efe sarılıp, kucaklaştılar. Refet Bele Beyşehir'e daha önce girdiğinden Mehmet Efe ye burada yapacak iş kalmamıştı. Refet Bey, Efe yi göl kıyısına götürdü. Burada kurulan idam sehpasından 25 kişi sallanmaktaydı. Efe:

- Paşam ne yaptın böyle?

diye sordu. Refet Bele:

- Daha bunlar ele başları, bunlara uyanlar bu manzarayı görüp ibret alsınlar.

Karşılığını verdi. Demirci Mehmet Efe kuvvetleri buradan Antalya'nın Akseki ilçesine hareket etti.

Ahmet Şefik Bey hareketin başladığından beri gidilecek yerlerin kaymakamlarına telgraf çekerek, isyana katılanların, işledikleri suçları da bildiren bir liste hazırlamalarını istiyordu. Akseki kaymakamının cevap vermeyişinden İstanbul Hükümetine taraftar olduğu anlaşılmıştır. Önce Akseki kuşatıldı. Bir müfreze de gerekli temizliği yaptı. Demirci Efe ile Albay Şefik Bey Akseki ye girdiler. Kaymakamla, jandarma komutanını tutukladılar. Askerlik şube başkanını da kaymakam vekilliğine getirdiler. Akseki'ye kadar asiler dağıtılmış, yakalananlar asılmış, gerekli temizlik yapılmıştır.

İsyanın diğer ucu ise Manavgat'tan Antalya'ya doğru ilerlemekteydi. Antalya havalisi kumandanı Bekir Sami Bey elindeki kuvvetle asileri dağıtmış, geri çekilen asiler de Manavgat çayının gerisinde direnme hazırlığına geçmişlerdi. Tam bu sıra da Demirci Efe kuvvetleri Manavgat'a doğru ilerlemekteydi. Asiler arkalarından sarılmamak için dağıldılar ve kaçıp gittiler. Manavgat'ta böylece temizlenmiş oldu.

Taşağıl yörüklerinin oymak başı Demirci Mehmet Efe'nin mektubunu yırtıp attı ve mektubu getirenleri de kovdu. Bu bölgede Karazor adında bir eşkıyanın bölgeyi haraca kestiği ve halen Alanya'da bulunmakta olduğu öğrenildi. Bir müfreze gönderilerek teslim alınması istendi. Şayet isteneni yapmaz ise, çeteleri ile birlikte hepsinin evlerinin yıkılacağı mallarına el konulacağı ve hısım akrabalarının başka yerlere sürüleceği de bildirildi. Karazor Çetesi direniş göstermedi ve gelip teslim oldu.

Demirci Efe Taşağıl nahiyesine geldiğinde, buranın halkı Geygel Oyma yörüklerini şikayet ettiler. 400-500 kişi kadar olan bu oymak Osmanlılar'ı bu zamana kadar ne asker ne de vergi verdi dediler. Mehmet Efe, aşiret reisine bir mektup yazar bir heyetle gönderdi. Aşiret reisi mektubu okumadan yırtıp atmış, getirenleri de kovmuştu. Bunun üzerine köylülerin yardımı ile aşiretin bulunduğu dağa müfrezeler gönderilip aşiret kuşatıldı. Top ve makineli tüfek ateşine tutulan aşiret, inatla kendini savunuyordu. Neticede büyük bir kısmı öldürülerek aşiret dağıtıldı ve mallarına el konuldu. Geygel aşiretinden 400 kadar deve, bir hayli koyun, keçi, sığır ele geçmişti. Bunlar Isparta'ya gönderildi. Demirci Mehmet Efe kuvvetleri Antalya'ya oradan da 22 Kasım 1920 tarihinde Isparta'ya geldi.

Süleyman Sami Bey'in anılarından da anlaşılacağı gibi Kurtuluş Savaşı yıllarında tüm Anadolu'da olduğu gibi Isparta ve çevresinde de asiler ortaya çıkmış Ankara'nın işini zorlaştırmıştı. Ankara hükümeti böyle asilerle uğraşmasaydı Kurtuluş Savaşı daha kolay kazanılabilirdi.

Ayrıca Kurtuluş Savaşında Isparta ve çevresi toplam 871 şehit vermiştir.

2.16 ISPARTA TARİHİ İLE İLGİLİ KISA BİLGİLER

2.16.1. ATATÜRK'ÜN ISPARTA'YA GELİŞİ

Atatürk 6 Mart 1930 yılında Isparta'ya gelmişti. 1930 yılının Mart ayında Atatürk, Ankara'dan çıkacak İzmir, Aydın yolu ile Antalya'ya gidecekti. Yolunun üstünde bulunan Isparta'ya da uğraması kesinlik kazanmıştır. O yıllarda tren Isparta'nın içine de gelmiyor, Bozanönü'nden Eğirdir'e geçiyordu. Isparta coşku ile Atatürk'ü beklemeye başladı. Atatürk'ü getiren tren gece saat 02:00 de geldi ve doğrudan Eğirdir'e geçti.

Ertesi sabah büyük Atatürk yanındakilerle birlikte tren Kuleönü (Isparta'nın bir kasabası) istasyonuna geldi. Isparta halkı Atatürk'ü büyük bir sevgi gösterisiyle karşıladı. Isparta Milletvekili İbrahim Bey çevreden gelen temsilci kurulları tanıtmaya başladı. Sırası gelen kurula:

- Atabey temsilcileri Paşam, dedi.

Atatürk kendi kendine:

- Atabey, Ata, Eta, Eti.....

Atatürk'ün ne dediğini öğrenmek isteyen halk merakla çevresine toplandı yanına daha da yaklaştılar. Atatürk sordu:

- Eti, Ata, Eta ne demektir?

Ispartalı bir genç karşılık verdi.

- Eta, Hükümet ya da devlet demektir paşam

Atatürk gencin yüzüne anlamlı anlamlı baktı:

- Ne demektir, ne demektir?

Genç ikinci kez aynı şeyleri söyledi:

- Eta, Fransızca da Hükümet anlamına gelir, paşam

Atatürk yüzünü kııştırdı başını iki yana çevirerek:

- Hayır, hayır, dedi.

Yine üstüne basa basa:

- Eti, Eta. diyordu. Karşısında bulunan Ispartalı genç:

- Efendim, Atabey orayı alanın adıdır.

Atatürk sordu:

- Kimlerden almış?

- Bizanslılardan

- Buralarda daha önce kimler vardı?

- Etiler, Frikyalılar, Lidyalılar

- Frikyalılar kimlerdir?

- Anadolu'da yaşamış, devlet kurmuş olan topluluklardan birdir.

- Anadolu'ya nereden geldiler?

- Orta Asya'dan

Atatürk gülümsedi.

- Evet, evet Orta Asya'dan geldiler. Ankara'daki Ahilerde Eti'lerdendir.

Atabey, Selçuklu kumandanlarına verilen bir unvandır. Kesinlikle burada yatanın bir adı vardır. Karşısındaki Ispartalı genç:

- Var efendim, adı Ertokuş, dedi.

Bu konuşmadan sonra Atatürk 6 Mart 1930 tarihinde kendisini karşılamaya gelenlerle birlikte Isparta'nın içinde geldi. Kenti gezerek bazı incelemelerde bulundu. Halkın sorunlarını öğrendi. Onuruna verilen yemekten sonra Antalya'ya geçti.

2.16.2 İSMET İNÖNÜ'NÜN İSPARTA'YA GELİŞİ

O yıllarda başbakan olan İsmet İnönü, 1936 yılında Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya ve bazı bakanlarla birlikte Isparta'ya geldi. Trenin ilk geliş töreninde bulundular. Isparta bir bayram günü içindeydi. Her Ispartalının yüzünde, büyük Atatürk'ün silah arkadaşı ve ikinci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Isparta'da bulunuşunun mutluluğu okunuyordu. Ispartalılar o gece İsmet İnönü ve arkadaşları onuruna 400 kişilik bir yemek şöleni verdiler.

Resim.4: *Isparta'dan bir görünüm*

3. ISPARTA COĞRAFYASI

3.1. COĞRAFİ KONUMU

Isparta, Akdeniz bölgesinde 77 derece, 20 dakika, 30 saniye Kuzey enlemi; 30 derece, 31 saniye doğu boylamında yer alır.

Isparta'nın doğusunda yüksekliği 2,535 m.'yi bulan Toros Sıra Dağları ve Davras Dağı; batısında Kum Sırtları; güneyinde Sidre, Hisar, Karatepe; kuzeyindeki ovayı geçtikten sonra yüksekliği 2,800 m.'yi bulan Gelincik Dağı Isparta'yı çevrelemektedir.

3.2. İKLİMİ

Isparta ili, yedi iklim bölgesi içinde Akdeniz bölgesinde bulunuyorsa da iklimi hiçbir zaman kıyı şeridinde yer alan bölgelerin iklimine benzemez. Deniz seviyesinde bulunan Antalya, Mersin, İskenderun gibi iller ile denizden yüksekliği 1,040 m.'yi bulan Isparta arasında (aynı bölgede olmalarına rağmen) iklim farkı olması çok normaldir.

Isparta'nın normal sıcaklığı 12.2 derecedir. En düşük yıllık sıcaklık 1933 yılında 10.9 derece iken en yüksek yıllık sıcaklık ise 1930 yılında 13.0 derece olarak gerçekleşmiştir. Bazı yıllar aylık sıcaklık ortalaması eksilere düşmektedir. Özellikler Aralık, Ocak ve Şubat aylarında sıcaklık eksilere düşmektedir. Sıcaklığın en yüksek olduğu aylar ise Temmuz ve Ağustos aylarıdır. Bu aylardaki ortalama sıcaklık 30 derece civarındadır. Isparta da ortalama her yıl 112 yaz günü vardır. Yaz günleri, Nisan ayında başlar, Ekim ayında sona erer. Her yıl ortalama 74 gün don olayı yaşanır. Kasım ayında başlayan don olayı Nisan ayında sona erer.

Isparta'ya normal olarak yılda 572.4 mm yağış düşer. En az yıllık yağış 1932 yılında görülmüş, 334.8 mm ye kadar düşmüştür. 1941 yılında da çok yağış olmuş bu sayı 934.0 mm kadar yükselmiştir.

Bazı yıllarda Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında hiç yağış olmadığı görülmüştür.

Yıl içinde Isparta'ya en çok yağmur Aralık ve Şubat aylarında görülmektedir. Yağmurun en az yağdığı ay ise Temmuzdur.

Isparta'da, yılın ortalama 99 günü yağışlı geçer. En az yağış 1932 yılında olmuş, bu sayı 64 e düşmüştür. 1940 yılında ise havalar çok yağışlı gitmiş, Isparta'ya 139 gün yağmur yağmıştır.

Isparta'da, yılın ortalama 10 günü toprak karla örtülü bulunur. Bazı yıllar kar örtüsü hiç görülmez. 1941 ile 1942 yıllarında toprak 35 gün karla örtülü kalmıştır. Kar örtüsü genellikle Aralık ayında başlar, Mart ayında son bulur. Bazı yıllar kar örtüsünün Ekim ayından itibaren başladığı da görülmektedir.

Yılın ortalama 3 günü dolu ile kaplı olan Isparta'da dolu yağışı oldukça fazladır. 1 yıl içinde 7 kere dolu yağdığı görülmüştür. Dolu, genellikle ilkbahar ayında yağar. Ara sıra diğer aylarda da dolu yağdığı görülmektedir.

Isparta'da kırılgılı-çiğli günler ise oldukça fazladır. Yılın ortalama 50 günü çiğli geçer. 1939 ile 1935 yılında bu rakam 76 ya kadar çıkmıştır. Çiğli günler genellikle Ekim ayında başlar Nisan ayında sona erer.

Isparta'nın yıllık nem ortalaması ise %64 tür. En fazla nem oranı %67 ye çıkarken, en düşük nem oranı %58 olarak tespit edilmiştir. Yıl içinde nemin en düşük olduğu ay Temmuz iken, en yüksek olduğu ay Aralıktır.

Isparta'da, yılın ortalama 192 günü kapalı geçmektedir. 1935 yılında bu sayı 156 güne inerken, 1936 yılında 212 güne çıkmıştır. Genellikle Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarında havalar kapalı iken, Temmuz ve Ağustos aylarında açık olur.

3.3. BİTKİ ÖRTÜSÜ

Isparta, ılık ve nemli bir iklime sahip olan Akdeniz Bölgesi'nde bulunmasına rağmen bu bölgenin özelliklerini taşımaz. Isparta'da daha çok İç Anadolu Bölgesi'nin iklimi görülmektedir. Isparta'nın güneyinde bulunan sıradağlar Isparta'nın Akdeniz iklimi almasını engellemektedir. Akdeniz Bölgesi'nin kıyı şeridinde yetiştirilen portakal, limon, mandalina, zeytin, muz gibi ürünlere Isparta'da yetiştirmek imkansızdır. Isparta halkı genellikle tahıl ürünleri, gül ve elma yetiştirerek topraktan faydalanmaya çalışırlar.

Isparta'nın çevresi ormanlarla kaplıdır. Yörede bulunan küçük büyüklü dağlar, tepeler çoğunlukla ormandır. Ağaçsız ve çıplak alan hemen hemen hiç yoktur. Isparta'nın ormanları güney ve güneydoğuda Akdağ ve Davras sıra dağları ile başlar; Eğirdir, Sütçüler, Anamas, Yalvaç'tan; Beyşehir ve Konya'ya dek sürer gider. Kuzeydoğusunda Keçiborlu'nun Geresin kasabasından başlayan, Uluborlu, Atabey ve Senirkent'i de içine alan ormanlar Hoyrat köyüne kadar devam eder.

Isparta ormanlarının tümü, kışın soğuğuna, yaz mevsiminin sıcaklık ve kuraklığına dayanabilecek güç ve yapıda bulunan bitkilerle kaplıdır. Ormanlarda

bulunan ağaçların altı; çoğunlukla sarılgan, sıcak ve kurağa dayanabilecek bitkilerle kaplıdır. Bu ormanlarda genellikle; meşe, çalı, ceviz, kestane, gürgen, ardıç ve zakkum ağaçları yetişmektedir.

Isparta'da tahıl ürünleri olarak buğday, arpa, çavdar, mısır ve darı; bakliyat bitkileri olarak fasulye, nohut, mercimek; yumrusal bitkilerden patates, turp, yerelması, şalgam, pancar, havuç; lif bitkilerden keten, kendir, pamuk, kenevir yetiştirilir.

Ayrıca haşhaş, tütün, yonca, burçak, pancar, ayçiçeği ve susam da yetiştirilir.

Isparta'da seracılık yapılamadığı için domates, biber, patlıcan gibi sebzeler sadece bahar aylarında ekilir ve yaza doğru verim elde edilir.

3.4. RAKIMI

Isparta'nın deniz seviyesinden yüksekliği şehrin girişinde bulunan tren istasyonunda 1020, şehrin içinde 1049 ve en yüksek yerinde bulunan Dere mahallesinde 1080 metredir.

3.5. NÜFUSU

Bizanslılar, Selçuklular ve Hamitoğulları devrine Isparta'nın nüfusunun kaç olduğunu bildiren hiçbir veriye rastlanmamıştır. Yalnız 1880 yılında Isparta'ya gelen bir yabancı gezgin Geograf Tuinet, gezip gördüğü yerleri yazdığı kitapta Isparta'nın 13 bini Türk, 7 bini Rum ve Ortodoks olmak üzere 20 bin nüfusu var demektedir.

Yurdumuzda ilk ciddi nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Bu tarihte Isparta'nın nüfusu 45 bin civarında iken günümüzde 135 bini aşmıştır.

3.6. ISPARTA’NIN İLÇE KASABA VE KÖYLERİ

Isparta’nın; Eğirdir, Atabey, Gelendost, Keçiborlu, Senirkent, Sütçüler, Şarkikaraağaç, Uluborlu ve Yalvaç olmak üzere 9 ilçesi, 28 kasabası ve 191 köyü vardır. 2 kasaba ve 23 köy Isparta merkeze bağlıdır.

3.7. DAĞLARI

Isparta oldukça dağlık ve ormanlık bir yerdir. Çevresini saran dağların çoğu küçüklü büyüklü Toroslar’ın kollarıdır. Antalya’nın doğusundan batısına doğru uzayıp giden Toroslar Isparta’ya yaklaştıkça daralırlar. Isparta’nın dağları volkanik bir yapıya sahip değildir.

Hepside kıvrılma, kırılma ve aşınma yoluyla oluşmuşlardır. Hava değişimleri, kar, yağmur, sel gibi etkilerle bu aşınma sürüp gitmektedir.

Deniz seviyesin de her 1000 metre yükseklik 6 derecelik ısı düşmesine neden olduğu için her biri 2000 ile 2500 metre yükseklikte bulunan ve Isparta’yı çevreleyen dağlar; serin hava oluşturmaya, sıcaklığı azaltmaya ve toprağı nemli tutmaya sebep verir. Bu sayede Isparta topraklarının verimi artar ve halka büyük yarar sağlar.

Isparta’yı çevreleyen başlıca dağlar şunlardır:

3.7.1.SULTAN DAĞLARI

Isparta’nın güneydoğusunda bulunan bu dağlar Isparta ili ile Konya ilinin birbirinden ayırır.

3.7.2. TOROS SIRA DAĞLARI

Isparta'nın doğusunda Eğirdir ile Isparta arasındadır.

3.7.3. DAVRAS DAĞI

Isparta'nın doğu ve güneydoğusunu çevreleyen bu dağın eteğinde Sav kasabası bulunur. Yüksekliği 2635 metre olan bu dağda yaz kış kar eksik olmaz. Süleyman Demirel'in kardeşi Şevket Demirel bu durumu çok iyi değerlendirerek 1998 yılında Davras Dağına kayak merkezi yaptırmıştır.

3.7.4. SİDRE DAĞI

Kenarındaki irili ufaklı tepelerle birlikte Isparta'nın güneyinde bir set oluşturur.

3.7.5. BARLA DAĞI

Eğirdir gölünün batısına düşen bu dağın yüksekliği 2635 metredir.

3.7.6. AKDAĞ

Isparta'nın güneybatısındaki bu dağı yüksekliği 2276 metredir.

3.8. GÖLLERİ

3.8.1. GÖLCÜK

Isparta'nı güneybatısında bulunan Gölcük şehre 13 km. uzaklıktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği ise 1410 metredir. Gölün suyu tatlıdır. Derinliği 36 metre olan bu gölün içinde bulunan su 23 milyon m³ 'tür.

Gölcüğün güneydoğusunda yüksekliği 2370 metre olan Akdağ, doğusunda 2550 metre yüksekliğindeki Davras dağı, batısında ise yaz kış başlarından hiç kar eksik olamayan küçüklü büyüklü pek çok dağ vardır.

Gölcük; çevresinde bulunan yüksek dağların suyu ile beslenir. Isparta'dan 300 metre kadar yükseklikte kendi su yüzeyinde 120 metre kadar yüksekte bulunan tepelerin arasında doğal bir baraj görünümünü sağlayan Gölcük Isparta'nın su ihtiyacının bir kısmını da karşılar.

4000 yıl önce Hititler, 2000 yıl önce Romalılar 300 metreden fazla yüksekliği bulunan bu tepelere o ilkel imkanlarla delmişler Isparta'nın su ihtiyacını karşılamışlardır.

Gölcüğün su yüzeyi 1940'lı yıllarda sürekli yükselirken günümüzde ise gün geçtikçe azalmaktadır. Yıl içinde Isparta'ya düşen yağışa göre gölde yükselip alçalmaktadır.

Gölcük, balık yetiştirmeye çok elverişli bir göldür. İçi kendi kendine üreyen sazan balıklarıyla doludur. Eskiden Isparta'da yaşayan Rumların, burada kayıkla balık avcılığı yaptığı söylenmektedir.

Gölcükte her yaz mevsiminde sık sık boğulmalar olmaktadır. Yüzmesini bilmeyenler, bilip de uyanık olmayan için göl çok tehlikelidir. Çünkü gölün suyu yeryüzünde değil, yer altından akmaktadır. Buda gölün ortasında girdap meydana getir girdaba kapıldığınız an nerede ise kurtulmanız imkansızdır. Bundan dolayı yetkililer tarafından yasaklanmıştır. Yaz aylarında gölün kenarında sürekli devriye

gezen yetkililer, göle girmek isteyenlere engel olurlar. Zaten birkaç kendini bilmez dışında göle girmeye kimse cesaret edemez.

Gölcük oldukça küçük bir göldür. Gölün bir ucundan bir ucunu çıplak gözle rahatlıkla görebilirsiniz. Ama tehlikeli durumunu hala korumaktadır..

Resim.5: Eğirdir'den bir görünüm

3.8.2. EĞİRDİR GÖLÜ

Eğirdir gölü, Van, Tuz ve Beyşehir gölünden sonra Türkiye'nin 4. büyük gölüdür. Deniz seviyesinden 1000 m. yükseklikte bulunan Eğirdir gölünün yüzölçümü

517 km² 'dir. Uzunluğu 50, en geniş yeri 17, en dar yeri 3, çevresi ise 104 km'dir.

Gölün derinliği 7 ile 10 metre arasında değişmektedir.

Gölün doğusunda bulunan Akdağ ile batısında bulunan Uluborlu Dağı, birbirine iyice yaklaşp aralarında küçücük bir boğaz oluşturlar. Bu boğazda göl ikiye ayrılır. Kuzeyde kalan bölüme Hoyran gölü adı verilirken, güneyde kalan bölümüne Eğirdir gölü denir.

Eğirdir gölünün doğusunda Toros sıra dağlarının bir kolu olan 1305 metre yüksekliğindeki Akdağ, Çataltepe (1681), Çirişlı (1590) sıra dağları bulunmaktadır. Batısında ise 2784 metre yüksekliğindeki Barla Dağı bulunur. Bu dağlar kar ve yağmur suları ile Eğirdir gölünü beslerler.

Eğirdir gölüne dökülen pek çok akarsu olmasına rağmen göl asıl suyunu kendi içinde çıkan kaynak sularından almaktadır. Elma Ağacı Deresi, Pupa Çayı, Değirmen Deresi, Elek Suyu, Avşar, Kargın ve Sarıdris Dereleri Eğirdir gölüne dökülerek gölü beslerler.

Eğirdir gölünün içinde 4 ada vardır. Bunlar; Güherçile, Adacık, Can Ada ve Yeşilada adlarını taşırlar. Son yıllarda göl doldurularak Yeşilada'ya kara yolu ile ulaşım sağlanmıştır. İnsanların bu adada 2-3 bin yıldan beri yaşadığı bilinmektedir. Üzerinde Rumlarda kalma iki kilisede bulunan bu ada Eğirdir tarihi açısından büyük önem taşımaktadır.

Önceki yıllarda gölde 10-12 çeşit balık yaşardı. Bunlar yöre halkının ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, dış yöreler bile satılırdı. O zamanlar gölde çapak, sıraz, levrek, kavinne, eğrez, kelten, çiçek, yılan balığı ve tahta balık gibi balık türleri bulunuyordu. Son yıllar da gölde üreilmeye başlanan tatlı su levreği, kısa süre içinde göldeki diğer balık çeşitlerini yiyip bitirmiştir. Gölde sadece tatlı su levreği, çapak, sıraz gibi birkaç balık türü kalmıştır.

Ayrıca, Eğirdir gölünde Istakoz avı yapılmakta ve dış ülkelere satılmaktadır.

Eğirdir gölü yöre ekonomisinin bel kemiğidir. Başta Isparta ve Eğirdir olmak üzere, bölge halkına sağladığı önemli yararlardan bazılarını paragraflar halinde şöyle sıralayabiliriz.

Eğirdir gölünden su motorları ile alınan sularla, binlerce dekar toprak sulanır.

Gölün suları ile Kovada Hidroelektrik Santrali tarafından üretilen elektrik Isparta, Eğirdir, Atabey, Yalvaç, Şarkikaraağaç, Akşehir, Burdur ve Keçiborlu gibi yerlere verilmekte, buralarda da kendilerine bağlı köy ve bucaklara dağıtılmaktadır.

Eğirdir'de elmacılığın yetişmesine büyük katkı sağlayan göl, ilçeyi ihraç edecek duruma getirmiştir.

Küçük deniz araçları ile taşımacılıkta yapılabilen göl, su sporları açısından da önemli bir yerdir.

Eğirdir gölü yerli ve yabancı turistlerin aradıkları tüm özelliklere sahiptir. İç açıcı, rahatlık verici görünümü, havası suyu, iklimi, kumlu plajları, kamp kurma ve dinlenme yerleri Eğirdir gölünü Turistik açıdan önemli kılan özelliklerden en önemlileridir.

Ayrıca çevre yörelerin içme suyu ihtiyaçları bu gölden sağlanmaktadır.

3.8.3. KOVADA GÖLÜ

Eğirdir gölünün suları Kovada da birikir ve burada küçük bir göl oluşturur. Önünde Kovada Elektrik Santrali bulunan bu gölün, güneyden kuzeye uzunluğu 15,

batıdan doğuya genişliği ise 3 km.'dir. Çevresi çeşitli ağaçlarla dolu olan bu gölde balıkta bulunmaktadır.

3.9. ULAŞIMI

Isparta'dan diğer yörelere ulaşım hava ve kara yolu ile yapılmaktadır. Baladız'a yapılan Süleyman Demirel Havaalanı birkaç yıl önce faaliyete geçmiştir. Fazla yolcusu olmadığı için pek işlemeyen bu havaalanı yaz aylarında Antalya'nın yoğun hava trafiğine yardım etmektedir.

Isparta'da toplam 307 km devlet yolu, 385 km şehir yolu vardır. yeni yeni yapılan yollarla bu sayılar gittikçe artmaktadır. Şehir içinde belediye otobüsleri ve taksilerle yapılan ulaşım şehir dışında otobüs, minibüs, kamyon gibi araçlarla yapılır. At arabası vb. araçlar son yıllarda yok denecek kadar azalmıştır.

Isparta'dan çevre il ve ilçelere giden yollar asfalt iken bazı köy yolları henüz asfaltlanmamıştır.

Isparta'nın bazı illere uzaklığı;

ISPARTA - İSTANBUL	828 km	ISPARTA - ANKARA	535 km
ISPARTA - İZMİR	478 km*	ISPARTA - KONYA	273 km
ISPARTA - ANTALYA	140 km	ISPARTA - DENİZLİ	227 km
ISPARTA - AFYON	174 km	ISPARTA - ESKİŞEHİR	333 km
ISPARTA - KÜTAHYA	253 km	ISPARTA - AYDIN	299 km
ISPARTA - ADANA	633 km	ISPARTA - ERZURUM	1,151 km
ISPARTA - HAKKARİ	1,950 km		

Isparta'nın ilçelerine uzaklığı;

ISPARTA - ATABEY	22 km
ISPARTA - EĞİRDİR	34 km
ISPARTA - GELENDOST	80 km
ISPARTA - KEÇİBORLU	42 km
ISPARTA - SENİRKENT	79 km
ISPARTA - SÜTÇÜLER	102 km
ISPARTA - Ş.KARAAĞAÇ	120 km
ISPARTA - ULUBORLU	69 km
ISPARTA - YALVAÇ	105 km

Isparta'nın bazı ulaşım sorunları olsa da son yıllarda bu sorunları hemen hemen yok denecek düzeye inmiştir. Ayrıca yeni açılan Isparta-Antalya yolu Isparta-Antalya arasını 119 km ye indirmiştir.

3.10. MADENLERİ

Isparta ve çevresi yer altı madenleri bakımında oldukça zengindir. Üzerinde çalışılmış ve işletilmekte olan maden ocaklarının azlığına karşın, Maden Teknik Enstitüsünce varlığı saptanmış ve izni alınmış pek çok yer vardır.

Isparta ve çevresinde kömür, sodyum tuzu, arsenik, krom, kükürt, cıva, demir, mangan ve bakır gibi madenlerin varlığı tespit edilmiştir. Bu madenlerden en önemlisi Isparta'nın Keçiborlu ilçesinde bulunan kükürt madenidir. Kükürt madeni bir çoban tarafından bulunmuştur. Kükürt bulunduktan sonra Keçiborlu'ya

kükürt fabrikası kurulmuş ve buradan yurt içi ve yurt dışına kükürt satışı yapılmıştır. Keçiörlü ekonomisi açısından önemli bir yeri olan kükürt fabrikası 1997 yılında, halkın sağlığını olumsuz yönde etkilediği için kapatılmıştır.

3.11.TARIM

Isparta'nın genellikle kırsal kesiminde yaşayan halkın çoğunluğu geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Isparta sınırları içinde bulunan tüm toprakları tarım uzmanlarının 3. zaman epokları dedikleri kayalardan meydana gelmiştir. Genel olarak kalkerler, kum taşları, konklemeralar, numinitli kalkerler, anozitler, bazaltlar, fenolikler, daçitler ve bunlara ait tüflerden oluşan toprağın içinde manganez, kükürtdioksit, fosfor, magnezyum, sodyum oksit, kalsiyum, potasyum, demir oksit, alüminyum oksit gibi organik maddeler vardır. böyle fiziki ve kimyevi yapıya sahip olan Isparta toprakları üzerinde istenilen her şey ekilip, dikilebilir.

Tarımın yanında ölçülü ve oranlı ılıman bir iklime sahip olan Isparta ve çevresindeki küçüklü büyüklü ovalarda buğday, arpa, çavdar, nohut, yulaf, mısır, fasulye, börölce, mercimek, patates, şekerpancarı, keten, pamuk, kendir, haşhaş, susam, tütün, fiğ, burçak, pancar ve yonca gibi meyve, sebze, tahıl ve sanayiî ürünleri yetişir.

Özellikle Isparta Eğirdir arası ve Eğirdir gölünün etrafındaki topraklar çok verimlidir. Eğirdir ilçesinden ise ikliminden dolayı genellikle elmacılık yapılır.

Eğirdir Isparta arasındaki topraklarda ise her türlü tarımsal ürün yetiştirmek mümkündür. Ayrıca Isparta topraklarının hemen hemen her yerinde Isparta Gülleri'ne rastlamak mümkündür.

3.12.HAYVANCILIK

Isparta ve çevresinde koyun, keçi, tiftik keçisi, inek, manda, at, eşek, katır, deve, tavuk, horoz, ördek, kaz, hindi, tavşan ve güvercin gibi hayvanlar yetiştirilmektedir. Son yıllarda dev kuşu yetiştiriciliği de yapılmaya başlanmıştır.

Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi hayvancılık ahırlarda yapılmak üzere ikiye ayrılır. Kırlarda genellikle küçükbaş hayvanlar yetiştirilirken, ahırlarda ise büyükbaş hayvanlar yetiştirilmektedir. Isparta'da hayvancılık daha çok kırsal kesimlerde yapılmaktadır. Isparta'da hayvancılık genellikle küçük gruplar halinde ve dağınık bir şeklindedir. Hayvancılık, Isparta ekonomisinin etkileyecek seviyede değildir. Sadece ekonomiye katkıda bulunur.

1930'lu yıllarda Isparta'da ortalama 500 bin hayvan yetiştirilirken günümüze doğru bu sayı gittikçe azalmıştır. Şehirleşme geliştikçe doğal olarak hayvancılıkta da azalmalar başlamıştır. Günümüzdeki hayvan sayısı tam olarak bilinmemekle beraber, Isparta'nın bugünkü nüfusuyla 1930'lu yıllardan az olduğunun rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ayrıca kedi, köpek gibi hayvanların yanı sıra tavuk, güvercin, tavşan, ve az da olsa ördek ve kaz gibi hayvanlar yetiştirilmektedir.

3.13. AKARSULAR

Isparta ve çevresinde çok büyük akarsular yoktur. genellikle küçük dereler vardır. Isparta'nın il merkezine bağlı akarsular yeni Antalya yolu güzergahını takip ederek Akdeniz'e dökülürler. Bu akarsuyun önüne son yıllarda Karacaören barajı olarak elektrik santrali kurulmuştur.

Eğirdir gölünün suyu ise Kovada Barajını beslemektedir. Burada da Kovada Elektrik Santrali vardır.

Bunlardan başka Isparta'nın belli başlı akarsuları yoktur. Eğirdir ile Isparta arasındaki ve gölün çevresindeki tarımsal alanlar su ihtiyacını pompalarla Eğirdir gölünden karşılarlar. Diğer ilçe ve köylerde ise küçük akarsulardan yararlanırlar.

3.14. YAYLALARI

Isparta ve çevresinde oldukça çok yayla vardır. Öyle ki aşağı yukarı Isparta ve ilçelerindeki her köyün yaylaları vardır. köylüler genellikle yaz aylarını bu yaylalarda geçirirler. Bu yaylalarda genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşırlar.

3.15. İLÇELERİ

3.15.1. ATABEY

Atabey ilçesi adına Alaattin Keykubat'ın kumandanlarından olan Atabey Mübarizüttin Ertokuş'tan almaktadır. Isparta'ya uzaklığı 22 km. olan Atabey'in yüzölçümü 202 km² 'dir. Atabey önceleri bir bucak idi. 1960 yılında ilçe oldu. Elektrik ihtiyacını Kovada Hidroelektrik Santralinden sağlayan Atabey'in içinde ip, halı ve gülyağı fabrikaları bulunur.

3.15.2. EĞİRDİR

Eğirdir ilçesi, Selçukluların gezi ve dinlenme yeridir. Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra tüm Isparta çevresi gibi Eğirdir'de Hamitoğulları'nın eline geçti.

Eğirdir'in deniz seviyesinden yüksekliği 924 metredir. Akdeniz bölgesine benzer bir iklimi vardır. ama yağışlar daha fazladır. Eğirdir'deki dağlar, genellikle ormanlıktır. Bu ormanlarda çoğu çam olmak üzere meşe, ardıç ve sedir ağaçları bulunur.

Eğirdir'in Isparta'ya uzaklığı 34 km'dir. Isparta Konya anayolu Eğirdir'in içinden geçer. İlçede bulunan "Kemik Hastalıkları Hastanesi" yurdun her yerinden hasta kabul ettiği için Eğirdir'in önemini arttırmakta ve ilçeye ekonomik bir canlılık vermektedir. Eğirdir gölü ise turistik açıdan büyük önem taşımaktadır. Tatil yerleri, plajları ve su sporlarıyla, ünlü Eğirdir Isparta'nın en turistik ilçesidir.

3.15.3 GELENDOST

1952 yılında ilçe olan Gelendost'un yüzölçümü 624 km² 'dir. Deniz seviyesinden yüksekliği 940 metre olan ilçenin Isparta'ya uzaklığı 80 km'dir. Dağları ormanlık olan ilçede önemli bir akarsu yoktur.

Son yıllarda Eğirdir gölünden sağlanan su ile "Sulu Tarım" yapılma çabası içine girilmiştir. Geçimini çoğunlukla topraktan sağlayan ilçede son yıllarda bağcılık ve meyvecilik ilerlemeye başlamıştır.

3.15.4. KEÇİBORLU

Keçiborlu adı Oğuz diline mensuptur. Bu ad küçük madenli anlamına gelir. Osmanlı-Rus savaşlarından sonra Balkanlarda ve Tuna boylarında bulunan Türklerden bazıları Anadolu'ya göç etmeye başladılar. Keçiborlu'ya gelen göçmenlerde oldu. Bu göçmenler Keçiborlu'nun içine Kılıç ve Senir kasabalarına

yerleştirildiler. Bazı köylerin nüfusları daha az olduğu için oralara da göçmen yerleştirildi.

Keçiborlu belediye örgütü 1920 yılında kurulmuştur. İstanbul, İzmir ve Ankara'ya giden kara ve demir yolu içinden geçer. Elektrik ihtiyacı ise Kovada Hidroelektrik Santralinden sağlar. Kükürt'ün bulunmasıyla kükürt fabrikası açılan ilçede ekonomik açıdan büyük gelişme olmuştur. Yurtiçi ve yurt dışına kükürt satışı yapılmaktadır. Ancak son yıllarda kükürdün Keçiborlu halkının sağlığını olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. 1997 yılında kapatılmıştır.

3.15.5. SENİRKENT

Senirkent ilçesi yakın bir zamana kadar Uluborlu'nun bir bucağı idi. Çok eski bir tarihe sahip olduğunu söyleyemeyiz. Senirkent'in Isparta'ya olan uzaklığı 79 km'dir. 1951 yılında ilçe olan Senirkent'in belli başlı bir akarsuyu yoktur. Senirkent halkının geçim kaynağı halıcılık, şarapçılık, dokumacılık ve tarımdır. Demiryolu ile ulaşım 39 km uzaklıkta bulunan Keçibolu'dan yapılır. Isparta, Konya, İzmir, İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlere giden ana yol ilçenin önünden geçer. İlçe son yıllarda bir sel felaketi ile sarsılmıştır. Sel felaketinin yaralarını yeni yeni sarmaya başlamıştır.

3.15.6. SÜTÇÜLER

Bu ilçenin ilk çağlardaki adı "Pavli" idi. Osmanlılar "Lebel" adını verirdiler. O yıllarda Konya'ya bağlı bir bucaktı. Cumhuriyetten sonra adı Sütçüler olarak değiştiren ilçe Isparta'ya bağlanmıştır. Sütçülerin eski bir tarihe sahip oluşunu başlıca kalıntılarından biri harabeleridir.

Karaborlu harabeleri Sütçülerin kuzeyinde büyük bir alan yayılmıştır. Bu harabeler yıkılmış sütunlardan, kesme taşlardan, sütun başlıklarından, süslü saçak pervazları ve pek çok yazıtlarda oluşur.

3.15.7. ŞARKIKARAAĞAÇ

Tarihi hakkında Süleyman Sami Bey'in "Isparta Tarihi" adlı eserinde Ş.Karaağacın Gelendost adlı bucağı 46 köyü olduğu söylenmektedir. İlçenin halkı "Saçı Karalı" aşiretinin "Tüller obası" halkından oluşur.

Şarkikaraağaç, su ihtiyacını açtığı kuyulardan karşılar. Birkaç metre kazılınca toprağın altından su çıkmaktadır. Bir defasında ölülerini gömmek için kazdıkları mezardan bile su çıktığı görülmüştür.

Şarkikaraağaç belediyesi 1982 yılında kurulmuştur. Isparta'ya uzaklığı 120 km. olan ilçe bir ova üzerinde kurulmuştur.

3.15.8. ULUBORLU

Çok eski ve köklü bir tarihe sahip bulunan Uluborlu, uzun tarihi boyunca pek çok ad değiştirmiştir. Uluborlu; Frigyalılar devrinde Apollonio, Yunanlılar devrinde Sozopolis, Bizanslılar devrinde Mordioeul ve Selçuklular devrinde bugünkü adını almıştır.

Uluborlu, bir süre Hamitoğulları'nın başkentliğini de yapmıştır. Yönetim Osmanlılar'a geçince Uluborlu ilçe olmuştur.

Isparta'ya uzaklığı 69 km. olan Uluborlu'nun yüzölçümü 322 km² 'dir. Uluborlu'nun içinde bahçe tarımı yapılır. Uluborlu elma ve kirazı ile ünlüdür.

3.15.9. YALVAÇ

Yalvaç'ın Isparta'ya uzaklığı 105 km.'dir. Sıra dağların arasında bulunan ilçenin ekonomisi tarım dayalıdır.

Isparta'nın bir ilçesi olmasına rağmen tüm ihtiyacını Akşehir'den karşılar. Akşehir'e daha yakındır. Yalvaç belediye örgütü 1864 yılında kurulmuştur. Elektrik ihtiyacını ise Kovada Hidroelektrik Santralinden sağlar.

Kökü eski Türkçe'deki "Yalvı" sözcüğünden geldiği sanılan Yalvaç peygamber, Resül anlamına gelmektedir. Yalvı sözcüğü ise sihir, büyü anlamına gelmektedir. Ayrıca eskiden Şamanlara da Yalvaş denildiği söylenilmektedir.

3.16.İSPARTA'NIN TURİSTİK YERLERİ

3.16.1. GÖLCÜK

Isparta'nın 13 km. güneybatısında bulunan bu gölün deniz seviyesinden yüksekliği 1405 metredir. Havası, suyu, güneşi ve kumlu plajı ile doğal güzelliği ile iyi bir kamp ve piknik yeridir. Kenarları irili ufaklı küçük ve çamlı dağlarla dolu olan bu göle girmek oldukça tehlikelidir. Çünkü gölün akıntısı yer altındandır. Bir efsaneye göre bu gölün suyu Akdeniz'e çıkmaktadır.

3.16.2. EĞİRDİR GÖLÜ

Tatlı suya sahip olan Eğirdir gölü doğal güzelliği, görünümü, kumlu plajları ve havası ile yurdumuzun en güzel turistik yerlerinden biridir. Yaz, kış su sporları yapılabilen Eğirdir gölü Isparta'nın su ihtiyacını da karşılamaktadır. Ayrıca Eğirdir'deki kemik hastanesine yurdun her köşesinden hastalar gelmektedir. Çünkü hastaneden basıldığında gölün manzarası muhteşem. Bunun da kemik hastalıklarına

iyi geldiği söylenir. Hastaların bu hastaneyi tercih etmesinin sebebi hastanenin mükemmelliğinin yanı sıra manzarasıdır.

3.16.3. KOVADA GÖLÜ

Eğirdir'e 34 km. uzaklıkta bulunan Kovada gölü turizm bakımından önem taşıyan bir yerdir. Göl kıyısında kamp kurulabilir, piknik yapılabilir. Ayrıca bu gölün önünde elektrik santrali vardır.

3.16.4. ÇAMLIK

Eğirdir'e 14 km. uzaklıkta bulunan bu piknik alanının deniz seviyesinden yüksekliği 1100 metredir. Sütçülere giden yolun üstünde bulunduğu için ulaşımı da çok kolaydır.

3.16.5. DAVRAS DAĞI

Isparta'nın doğusunda bulunan bu dağ kış sporları açısından önemlidir. Son yıllarda Şevket Demirel'in yaptığı kayak merkezi bu dağın önemini daha da arttırmıştır.

3.16.6. AYAZMA MESİRELİĞİ

Isparta şehir merkezinde Sidre dağının eteğinde bulunan bu mesirelik bir dönem belediye başkanlığı yapmış olan Mehmet Aybatılı tarafından düzenlenmiştir. Şehir içindeki bu yeşil alan Ispartalıların en çok tercih ettiği yerlerden biridir. Çocuk parkı, spor alanları ve küçük havuzlarında bulunduğu bu piknik alanı şehre ayrı bir hava katmaktadır. Bu piknik alanında özellikle yaz aylarında oturacak yer bulmak imkansızdır. Çevre illerinden bile gezmeye gelenler vardır.

Resim.6: *Ayazma Mesireliğınden bir görünüm*

3.16.7. KÖROĞLU PARKI

Isparta-Antalya yolu üzerinde çam ormanlarının içinde bulunan Köroğlu parkı; dağ başında ağaçların içinde iyi bir gezinti ve piknik yeridir.

3.16.8. DÜNDAR BEY MEDRESESİ

Selçuklular zamanında han olarak yapılan, Hamitoğulları zamanında medreseye çevrilen bu eser Eğirdir'de bulunur ve tarihi açıdan büyük önem taşır. Eğirdir'e gelen turistler bu yapıyı ziyaret etmeden gitmezler.

Yukarıdaki belli başlı turistik yerlerin yanı sıra Isparta'nın çevresinde irili ufaklı birçok piknik alanı vardır. Ayrıca Isparta'daki turistik yerlerin hemen hemen hepsine yerli halk gelmektedir. Yerli ve yabancı turistlerin en çok ziyaret ettikleri yer Isparta'nın Eğirdir ilçesidir.

KAYNAKÇA

1. Koç, Mustafa; **Tüm Yönleriyle Isparta**, Türk Köyü Yayınları, Isparta 1985.
2. Böküzade, Süleyman Sami, **Üç Devirde Gördüklerim**, Türk Köyü Yayınları, Isparta 1945.
3. Böküzade, Süleyman Sami, **Isparta Tarihi**, Türk Köyü Yayınları, Isparta 1940.
4. Katırcıoğlu, Nuri, **Isparta Tarihi**, Türk Köyü Yayınları, Isparta 1971.
5. Yiğitbaşı, Süleyman Sükutu, **Eğirdir Felekabat Tarihi**, Türk Köyü Yayınları, Isparta 1975.
6. Turan, Osman, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Nil Yayınları, İstanbul 1965 .